

IVAN MIRNIK

Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19
10000 ZAGREB

NOVAC IZ STAROHRVATSKIH GROBOVA¹

UDK 737.1:726.82 (497.6) "7-12"
Izvorni znanstveni rad

Do današnjih su dana istražena mnoga starohrvatska groblja, kako u središnjoj Hrvatskoj, tako i uz jadransku obalu. Nađeni su brojni grobovi, neki sa skromnim, ali i oni s bogatim grobnim priložima. Pisac se bavi s onim grobovima, u kojima se među priložima našao i novac, najvećma bizantski i ugarski. Najvažnija nalazišta su Biskupija kod Knina, Nin i Trilj u Dalmaciji te Bijelo Brdo i Svinjarevci u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

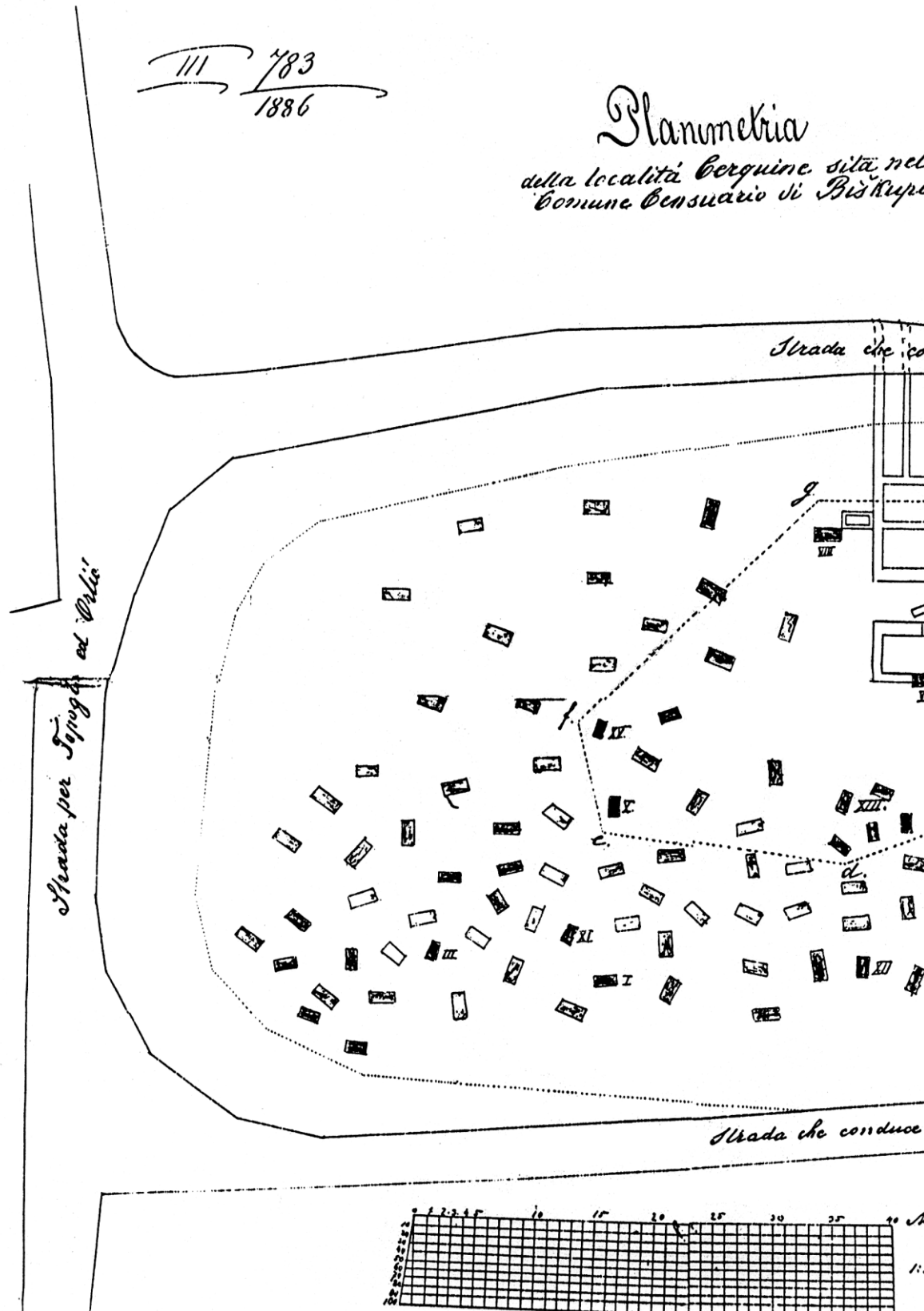
Kad se u tom kontekstu govori o Hrvatskoj, ne smijemo zaboraviti da je riječ o povijesnoj Trojednoj Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji (PALLUA 1990). Taj je pojam imao različito zemljopisno značenje tijekom svoje duge povijesti, ali radi pojednostavnjenja, recimo da je u tom ranom razdoblju Hrvatska pokrivala istočnu jadransku obalu, dosegovši Gvozd na sjeverozapadu. Dalmacija se, nakon dolaska Hrvata tijekom 7 st., svela svega na nekoliko utvrđenih gradova pod bizantskom vlasti, do kojih su najlakše stizale carske galije. Slavonski dio Trojednog kraljevstva protezao se južnim dijelom Panonske nizine, a omeđen je bio Murom i Dravom sa sjeverne strane.

Činjenica je da vladari hrvatske krvi, koji su vladali od ranog 9. st. do 1102. god., kad su ostvarena tzv. *Pacta conventa*, nisu kovali vlastiti novac (PLIVERIĆ 1901; TOMAŠIĆ 1939). Bizantski je novac još dugo vremena ostao u optjecaju u državi (RAČKI 1890: 97; BUDAK 1994: 148, 150, 161; GOLDSTEIN 1992: 44–45, 62–63; 1995: 374–382). Postupno ga je uzduž istočne jadranske obale zamijenio mletački i drugi talijanski novac (Verona), ili čak lokalni novac (Split). U Slavoniji se od vremena kralja sv. Stjepana I. pojavio ugarski, ali i drugi europski novac (Engleska, Franačka država) ili čak povremeno i istočni novac (Abasidi), ali, kako se čini, u malim količinama. O tom slabom optjecaju novca svjedoče pojedinačni nalazi novca kao i ono malo skupnih nalaza novca. Uistinu je malo novca bilo u optjecaju u razdoblju od 7. do 10. st. Postoje i sačuvana pismena svjedočanstva o novčarskim poslovima počam od 12. st. pa nadalje. Najbolju raščlambu optjecaja novca u tom dijelu Europe između 820. i 1355. god. dao nam je britanski numizmatičar D.M. Metcalf (1965; 1979).

Numizmatički materijal nađen u grobovima (DUBUIS – FREY-KUPPER– PERRET 1995) i crkvama (DUBUIS – FREY-KUPPER 1995) daje nam vrlo zanimljive podatke, pa se na ovome mjestu obrađuje novac nađen u starohrvatskim grobovima (T.1).

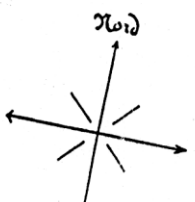
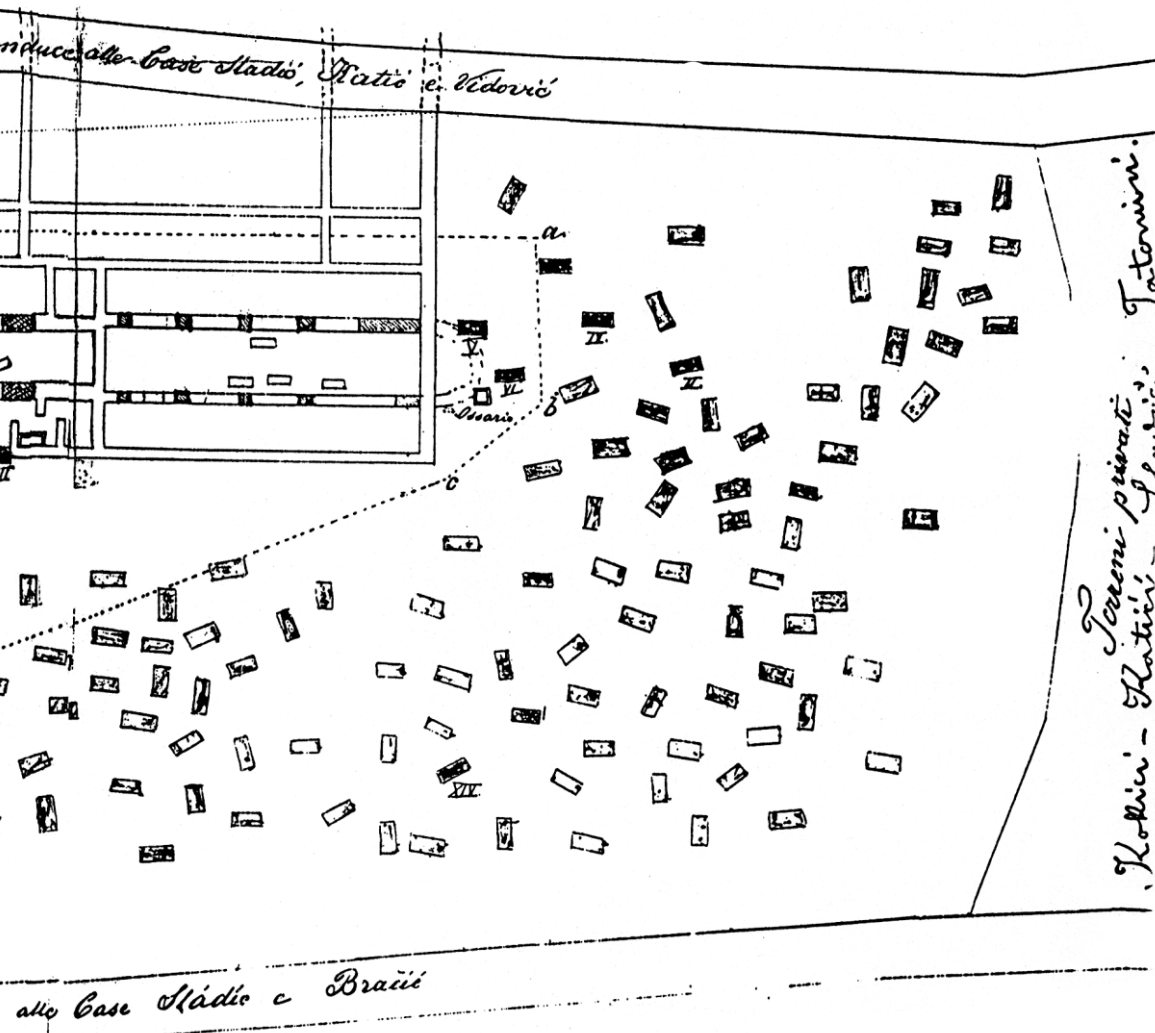
¹ Članak objelodanjen je pod naslovom: Coins from the early Croatian tombs. Érmek a korai horvát sírókbol.

Numizmatikai Közlöny (Budapest), 100–101/2001–2002 (2003): 99–124, s nepotpunim slikovnim materijalom.

Spiegazione

- Placche sepolcrali col segno della Croce
  - Sepolcra dei Villani di Biskupica e Polara
  - Placche sepolcrali senza alcun segno
  - Tombe aperte in muratura o calce
- Le placche hanno in a.
un m. 1.20 ad 1.50 e l'a.
da 0.20 a 0.30 e pesano
20 a. 40 costituite
- Le puntegate in rosso indicano il sito ove esistono il fide

Kinin 15 Giugno 1890
 Antonio Luvig
 74° Cento

Mirnik

DALMACIJA

I tako je bizantski novac pokrivao potrebe pučanstva Dalmacije kroz više stoljeća, što svjedoče nalazi s brojnih arheoloških nalazišta, npr stolnica grada Dubrovnika (MIRNIK 1995), otočić Majsan između Korčule i Orebića (MIRNIK 1982; 1985), ili dominirajući Bribir (*Varvaria*) u blizini Šibenika.

Od 714 primjeraka novca iskopanog u kompleksu Dubrovačke katedrale 2% otpadalo je starogrčki, 12.1% rimski carski, 28.7% bizantski, 35.7% dubrovački, 2% mletački, 1% turski ili arapski, Bar 1%; Kotor 0.33%, 0.33% Papinsku državu, 0.17% Napulj, 0.17% Milano, 0.17% Sienu, 0.17% Tirol, 0.33% Austro-Ugarsku, 0.17% moderni novac, dok se 16.05% nije moglo odrediti. Bizantski novac nađen u Durbovniku je vrlo zanimljiv (MIRNIK 1995) i datira od vremena Justinijana I do Andronika II. Ipak, postoji vakuum između kasnog 4. st. do Justinijana, no od 8. st., pa nadalje broj bizantskog novca se povećava. Posebno je jak bio uvoz novca, anonimnih bakrenih *folles* 10–11. st. iz konstantinopolitanske kovnice (26.2% svih bizantskih primjeraka u Dubrovniku), a kasnije je zabilježen još jedan jaki dotok bakrenih *tetarera* cara Aleksija I Komnena (1081–1118), iskovanih u Tesaloniki (10.35% svih primjeraka nađenih u Dubrovniku i 36% svih tamo nađenih bizantskih kovova).

Prema sačuvanom materijalu, čini se da se treći val bizantske valute zbio za vladavine Mihaela IV Paflagonca (1034–1041). U obadva arheološka muzeja u Splitu, Arheološkome muzeju i Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika čuvaju se zamjetljive količine zlatnih *histamena* Romana III Argira (1028–1034). (DELONGA 1981; MAROVIĆ 1998), a takvi se zlatnici mogu naći i u drugim zbirka i privatnom vlasništvu. Njihov je broj u drugim svjetskim zbirka manje upečatljiv. Prema jednome mišljenju, uzrok toj koncentraciji *histamena* Romana III Argira bila je carska galija natovarena zlatom, koja se nasukala na jadranskoj obali i bila opljačkana od lokalnog kneza Stjepana Vojislava od Zete (METCALF 1963; 1965). Tako je kao posljedica tog brodoloma nastala gusta koncentracija spomenutih *nomismata* uzduž obale i duboko u unutrašnjost zemlje (MIRNIK 1981; JAKŠIĆ 1982), dosegači čak i Ugarsku (GEDAI 1969: 109–110). Prema drugome mišljenju, taj se broj zlatnih bizantskih novaca 11. st. objašnjava time što je Roman III dvaput nagradio zadarskog prokonzula Dobronju, koji je možda identičan s prokonzulom Grgurom (JAKŠIĆ 1982: 180–182; MAROVIĆ 1996: 305, 320). Don Frane Bulić je zastupljenost *nomismata* objasnio njihovom pojavom u vremenu relativnog blagostanja i dobre trgovine (VAHD, 18/1895: 78), a slično uvjerljivo objašnjenje dao je i Ivan Marović (1998).

Nakon pada Konstantinopola 1204. god. mletačka kovnica (STAHL 2000) preuzela je opskrbu tržišta istočne jadranske obale i držala je stoljećima, sve dok Napoleonova vojska nije bez samilosti preplavila i temeljito popljačkala prastaru i mudru Serenisimu. Samo malo godina nakon toga, sudbinu Mletaka doživjela je druga jadranska republika, naš Dubrovnik. Od ranog 13. st. počele su s radom i neke lokalne kovnice (Split, Zadar, Šibenik, Trogir, Hvar, Kotor), među kojima je dubrovačka kovnica primjer dugotrajnosti i bogatstva tipova i nominala.

Zapadni novac (npr. tanki i nepravilno kovani srebrni frizatici) počeli su dotjecati na područje Kraljevine Slavonije tek tijekom 12. st., a ubrzo su im se pridružili ugarski srebrnici. Nakon pfeniga frizaške vrste tu se kovao vrlo lijepi slavonski novac, denari s prelijepom kunom na licu, nakon katastrofalne tatarske provale 1242. god. On je prevladavao na slavonskom tržištu, a i šire (Ugarska), još dugo vremena, sve do vladanja hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika I Velikog (1342–1382).

Kad se govori o pojedinačnim nalazima novca, valja spomenuti da su do danas istraživane brojne starohrvatske nekropole (JELOVINA 1976; EVANS 1989; GOLDSTEIN 1995: 188, 322–327, 378. **Sl. 1**), a među brojnim jednostavnim i siromašnim grobovima bilo je i kneževskih s bogatim priložima (nakit, oružje, glineno posuđe, vedrice; GOLDSTEIN 1995: 213–214), o kojima na ovome mjestu iz praktičnih razloga ne možemo pisati. Neki su grobovi sadržavali i novac kao (GOLDSTEIN 1995: 213). Također, mnogo je grobova sadržavalo probušeni i izlizani rimski i drugi novac (JELOVINA 1976: 114–115; *Starohrvatski Solin* 1992: 100, 119, 120; CETINIĆ 1998: 78–79, 154, 183, 197, 229, 151, T. 28,

51), no ni o njemu tu ne će biti riječi, jer je taj novac služio samo kao nakit. I u gornjoj Panoniji je rimski novac, probušen ili ne, otkrivan u grobovima iz doba Seobe naroda (HUSZÁR 1954). Novac zakopan zajedno s umrlom osobom olakšava nam dataciju, ali ne može poslužiti za točno određivanje vremena ukopa, tek određuje *terminus post quem* ili pak *terminus ante quem non* (GIESLER, J. 1981: 137–138).

Knin – skupa s Ninom (*Aenona*) i Solinom (*Salona*) – jedna od prijestolnica stare hrvatske države, kao i njegova okolica, poznati su po brojnim istraženim značajnim arheološkim nalazištima (Sv. Spas u samome Knin te starohrvatske crkve i groblja na položajima Biskupija – Crkvina, Katića bajami, Bukorovića podvornica; Cecela, Kapitul, itd.). Ta nalazišta imaju preveliku važnost za svakog stručnjaka kojega zanima starohrvatsko doba. Te su važne lokalitete korektno istraživali i temeljito dokumentirali ozbiljni i školovani stručnjaci, prema metodama svog vremena, a rezultati iskopavanja su srećom objelodanjeni i iznova objavljivani u nekoliko navrata. Na nekim su nalazištima vršena i revizionarska iskopavanja. Stoga je njihova vrijednost stalna i mimo domašaja ikakvih devijacija u publikacijama i drugim medijima u novije vrijeme.

Kako je razvidno prema malobrojnome nama poznatome numizmatičkome materijalu iz spomenutog dijela Hrvatske, posebice iz pojedinačnih nalaza novca, slika koju dobivamo su već uobičajene sheme s malo otklanjanja ili iznenađenja, stoga su nalazi novca u starohrvatskim grobovima vrlo važni (MIRNIK 1993). Dokazano je da je najraniji i najzanimljiviji sloj grobova s novcem uzduž jadranske obale zastupljen grobovima datiranim zlatnim novcem (Biskupija kraj Knina, Nin, Trilj).

Novac o kojem je riječ uvijek su *solidi* bizantskih careva Konstantina V Kopronima (741–775), njegova sina Leona IV Hazara (od 751) i njegova oca Leona III Isaurijca (717–741), koji je već bio pokojan u vrijeme kovanja novca. Ti su *solidi* nađeni kao oboli preminulih hrvatskih knezova u groblju smještenom oko bazilike sv. Marije u Biskupiji – Crkvini (JELOVINA 1976: 21–24, 68–69, 116, 124; MIRNIK 1993: 208–210). Oni još u neku ruku daju naslutiti još jaku pogansku tradiciju stavljanja obola u grob, koju su Hrvati donijeli sobom u novu domovinu, gdje su se pokrštavali tijekom 7. st. Ukop tih knezova obično se datira u kasno 8. i/ili rano 9. st. (VINSKI 1970; 1983; BELOŠEVIĆ 1980: 14, 69–70, 108, 116, 131). Svi ti *solidi* pronađeni su unutar granica stare hrvatske države. Ti *solidi*, koji nose samo malo tragova optjecaja, izgledali su ovako:

Lice: CO NST (ostaci imena Konstantina i Leona) Poprsja Konstantina V, bradatog, lijevo, i Leona IV desno, obojica okrenuta licem, okrunjeni krunama s križevima, odjeveni u hlamide; između glava križ.

Naličje: dN OL EONPAMuL Poprsje Leona III, s bradom, s krunom s križem, odjeven u loros, okrenut licem; u desnici drži križ.

Sedam takvih *solidi* iskopano je 1891–92. god. u Biskupiji kraj Knina, na položaju Crikvina, u bazilici sv. Marije (T. 17–18; JELOVINA 1976: 21–24, 68–69, 116, 124; MILOŠEVIĆ 2000: 119–120) u gotovo istovremenim kneževskim grobovima, otkrivenim u najnižem sloju, na dubini većoj od 3.00 metara. Tjelesa pokojnika bila su sahranjena u drvenim ljesovima i položena u jednostavni grob. Pokojnik položen u sarkofagu bio je prekriven velom.

Takvi *solidi* su sa svojom grubom i površnom izradbom, kao i shematski izvedenim carskim poprsjima prilično različiti od onih, iskovanih u carskoj kovnici u Konstantinopolu. Natpisi su također dosta rudimentarni. Sve te značajke, kao i osebujna kombinacija i oblik carskih poprsja, kakva se pojavljuju samo za vladanja Konstantina V, omogućuju nam da tu vrstu novca možemo vrlo lako prepoznati. Već ih je Warwick Wroth (WROTH 1908: 383) pripisao nekoj provincijskoj kovnici. U to su vrijeme u glasovitoj numizmatičkoj zbirci Britanskog muzeja čuvana četiri takva *solidi*, dva od njih probušena, a jedan je bio suvremena patvorina. Na sličan je način grof Tolstoj izdvojio druga četiri primjerka iz svoje bogate zbirke bizantskog novca zbog njihove grube izradbe (*gruboi i očeni rezkoi faktur'i*; TOLSTOJ VIII, 1914: 957, br. 41–44). Mnogo godina kasnije je Cécile Morrisson predložila Sirakuzu kao pretpostavlje-

no mjesto te provincijalne kovnice (MORRISSON II: 471, 32/Sy/AV/01–02). U Parizu, u zbirci Cabinet des Médailles, postoje dva takva primjerka novca. I Philip Grierson je također, na temelju stilističke raščlambe slične solide, semise i tremise pripisao kovnici u Sirakuzi te ih je datirao između 751. i 775. god. (GRIERSON 1973: 295–296, 308–310). U zbirci Dumbarton Oaks postoji dvanaest takvih solida, a P. Grierson ih je razvrstao u pet inačica: a) poprsje vrlo mladog Leona IV, bez slova u polju naličja; b) poprsje nešto starijeg Leona IV, bez slova u polju naličja; c) poprsje zrelog Leona IV, bez slova u polju naličja; d) poprsje zrelog Leona IV, O u polju naličja; e) poprsje zrelog Leona IV, *labarum* s desne strane polja naličja (GRIERSON 1973: 308–310).

Arheološki muzej u Splitu posjeduje 47 takvih solida Konstantina V (MAROVIĆ 1966: 38), a još dvadeset ih se čuva u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika (DELONGA 1981: 211–216, br. 15–34; inv. br. 558, 560, 566, 573, 585, 614, 4058–4070), od kojih je šest (izvorno sedam) otkriveno u Biskupiji. Premda nam nedostaju podaci za mnoge od tih 67 primjeraka, možemo sa sigurnošću ustvrditi da potječu s područja starohrvatske države.

Takvi su *solidi* nađeni na još nekoliko nalazišta. Jedan *solidus* Konstantina V je zajedno s bogatim filigranskim zlatnim nakitom (tri para naušnica, prsten i ogrlica od 24 bobice) stavljen u grob s tijelom neke starohrvatske plemkinje, u blizini župne crkve sv. Mihaela u Trilju kraj Sinja (KARAMAN 1921; BELOŠEVIĆ 1980: 14, T. LXXXIV, 2; T. 20, 3). Još jedan takav novac datira muški grob br. 140 iskopan u Ninu, u groblju koje okružuje crkvicu sv. Križa. I taj grob je nađen u najstarijem sloju starohrvatskih grobova (JELOVINA 1976: 52; BELOŠEVIĆ 1980: 22, 130, 139 T. LXXXV, 2). U Dubravica-ma nedaleko Skradina, je Zlatko Gunjača 1987. god. istražio masivni grob (br. 34), pomno izgrađen od vapnenjačkih klesanaca i pokriven sličnim masivnim pločama, a sve su reške bile premazane ilovačom. U grobu je počivao muški (?) kostur. Nađena su dva grobna priloga, mala, slomljena oštrica željeznog noža, položena uz lijevi bok mrtvacu, a u usta su mu kao obol stavili *solidus* Konstantina V (GUNJAČA, Z. 1987: 148–149, sl. 1–3). Još jedan slični *solidus* potječe iz nekog uništenoga groba iz Bajagića kod Sinja (MILOŠEVIĆ, 1984; 2000: 178).

Arheološki muzej u Zagrebu posjeduje više zlatnih novaca iz istog vremena: Leona III i Konstantina V (inv. br. D699 iz Donjeg Vaganca u Lici; inv.br. D700, *tremisis* također iz Like), kao i dvanaest primjeraka novca Konstantina V i Leona IV (inv.br. D701–D712; od kojih su dva primjerka D710 i D712 također nađena negdje u Lici). Samo se može pretpostaviti da su neki od solida nađenih u Hrvatskoj dospjeli u brojne numizmatičke zbirke u nekadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji. Tako je jedan sličan primjerak u Klosterneuburgu (ALRAM – DENK – SZAIVERT 1989: 227, br.7061).

Tako veliki broj sačuvanih sirakuških kovova Konstantina V Kopronima upućuje na snažne trgovačke sveze između Sicilije i Hrvatske. Na sličan se način situacija ponavlja – kako smo već naveli tijekom 11. st. – ali iz različitih razloga, sa zlatnim novcem Romana III Argira (1028–1034; METCALF 1963; MIRNIK 1981; JAKŠIĆ 1982; MAROVIĆ 1998).

Ne smijemo zaboraviti spomenuti da većina poznatih zlatnih kovova pokazuje jače ili slabije namjerno izvedene ogrebotine s jedne ili obje strane, koje su možda služile za provjeru materijala, budući da su postojale pozlaćene patvorine, ili su to bili grafiti. Neki su primjerci turpijani ili obrezivani na rubu, radi prisvajanja zlatnih strugotina. Imamo slučajeve da je sačuvan samo središnji dio obrezanog novca. A to nas podsjeća na prijeko potrebnu upotrebu vage u svakodnevnom životu jednog srednjovjekovnoga grada, budući da su težine istih nominala najčešće odudarale od standarda. Na jednako takav način i mnogi zlatnici Romana III pokazuju ogrebotine (MAROVIĆ 1998: 315–316, 324–327).

Prvi hrvatski stručnjak kome je povjerenou proučavanje solida nađenih u Biskupiji bio je arheolog, povjesničar i numizmatičar prof. don Šime Ljubić (*1822 +1896), ravnatelj Arheološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu. Pošto je prelistao raspoloživu postojeću literaturu, dao je mišljenje da većina spomenutog novca pripada vladanju Konstantina V (SABATIER II, 1862: T. XL, 16), osim jednog

primjerka, onog nađenog u sarkofagu isklesanom u dijelu rimskog arhitrava, za kojeg je mislio da je novac Bazilija I (867–886) (RADIĆ 1895: 243–244; 1896: 74). Uslijedile su diskusije glede datiranja preostalih grobnih priloga, kao uopće i cijelog sloja s najbogatijim starohrvatskim grobovima. Za taj stratum su tipični mnogi primjerci vrlo bogato ukrašenog, dijelom uvezenog oružja, npr. karolinški mač tipa K, kakvi su kovani u radionicama s oznakom Ulfberht, otkriven u grobu br. 1 (T. 12; iz istih je radionica i ugarski krunidbeni mač sv. Stjepana, usp. VINSKI 1985: 95, sl. 9). Dio priloga je domaći rad, kao i zlatom izvezena odjeća i fine posude (KARAMAN 1955; VINSKI 1970; GIESLER, U. 1974: 528, 532, 533, 535; WERNER 1979; VINSKI 1983). Drugi dio tog nesporeda glede datacije izazvali su mnogo mlađi srebrnici mletačkog dužda Orija Malipiera (1178–1192) i ugarskoga kralja Emerika (1196–1204), no njih je možda isprala kiša kroz pukotinu u poklopcu sarkofaga. Ili, što je najvjerojatnije, upali su u sarkofag tijekom iskopavanja. Još mlađi novac nađen na tom lokalitetu je srebrnik mletačkoga dužda Pietra Gradeniga (1287–1311) (JELOVINA 1976: 78).

Odlično sačuvani denar cara Lotara I (840–855) tipa Christiana Religio (GRIERSON – BLACKBURN 1986: 223; COUPLAND 2001) otkriven je u grobu br. 62, s dvostrukim pokopom majke i djeteta, na lokalitetu Nin-Ždrijac kraj Zadra (BELOŠEVIĆ 1980: 26, 79, 130–131, 137, T. LXXXV; 1980a: 231. T. 19; 20. 1). Novac je bio stavljen u usta majke. Drugi grobni prilozi bila su dva para zlatnih naušnica, posrebreni prsten, dva mala željezna nožića i jedna glinena posuda. Taj se grob datira približno u prvu polovinu 9. st. Kasnije emisije novca tipa Christiana Religio, ali Berengarija (915–924) i Rudolfa Burgundskog (922–926), denari Huga od Provanse (926–945), kao i drugi kovovi kasnog 9. st. / ranog 10. st. nađeni su u značajnom broju u grobovima iz vremena Seobe naroda u Mađarskoj (HUSZÁR 1954: 71, 78, 81, 83, 85, 88–94, 9, 100, 102–104).

Već je spomenuto da je mnogo novca proisteklo tijekom iskopavanja kompleksa dubrovačke Stolne crkve, među inim i iz brojnih grobova. Trebalo bi još ustanoviti koji od njih bi se mogli smatrati grobnim prilogom, čak i obolom, jer su slojevi kasnije previše poremećeni.

Gotovo je stotinu primjeraka novca, datiranih između 12. i 15. st. iskopano u grobovima nekih nekropola u širem području uzduž jadranske obale: Biskupija, Begovača, Bisko, Brnaze, Galovac Grbo-rezi, Maljkovo, Putalj, Radun, Vrh Rika (Sv. Spas) i Vrpolje (JAKŠIĆ – PETRINEC 1998: 170).

Jedno od najupečatljivijih prehistorijskih, rimskih i srednjovjekovnih nalazišta u Dalmaciji je nedvojbeno Bribir (*Varvaria*), koji uvijek asocira na moćno pleme Šubića, od kojih su proistekli kasniji grofovi Zrinski. Tijekom dugogodišnjih iskopavanja izašlo je na vidjelo mnogo primjeraka novca, od kojih je proučeno više od 200 komada, datiranih od 1. do 19. st. po Kr. Jedan *piccolo scodellato* mletačkog dužda imenom Giovanni Dandolo (1280–1289) bio je nađen 1970. god. u grobu br. 12, lociranom na groblju uz gradska vrata (JELOVINA 1990).

U »Begovači« kraj Biljana Donjih blizu Zadra (JELOVINA 1976: 27–32) iskopan je ugarski (Koloman), mletački (Orio Malipiero, Pietro Gradenigo, Giovanni Corner, Alvise Mocenigo II), veronski, lombardski (1494–1509), treviški (14. st.), lokalni splitski i neki neodređeni otomanski novac, kao i nimbërški žetoni, sve iz vremena od 12. do 17. st. (JELOVINA – VRSALOVIĆ 1981). U Ričicama je ispod stećaka, u grobovima bilo mletačkog (Michele Steno, Francesco Foscari), akvilejskog (Philippe d'Alençon, Lodovico II) i ugarskog (Ludovik I) novca (KOVAČIĆ 1983).

I novac Ludovika I Velikog, kralja Ugarske i Hrvatske i mletačkog dužda Michele Stena također je iskopan u hrvatskim grobovima na lokalitetu Brnaze – Miljoljača (JELOVINA 1976: 38), i još jedan primjerak Ludovika I nađen je u pravokutnom grobu u Brnazama (JELOVINA 1976: 78).

Groblje smješteno oko crkve sv. Jurja u Kaštel-Starom kraj Splita dalo je nešto mletačkog novca (Francesco Dandolo, Antonio Venier, Dalmatia et Albania) iz 14. i 17. st. (OREB 1983). Osim oružja i filigranskog nakita, u nekim je grobovima oko ranokršćanske crkve (»Crikvina«) u Galovcu iskopan novac iz razdoblja od 12. do 17. st.: Venecija (Orio Malipiero, Enrico Dandolo, Lorenzo Tiepolo, Jacopo

Contarini, Giovanni Dandolo, Pietro Gradenigo, Andrea Contarini), a izvan grobova je nađen, vjerojatno iz razorenih grobova, novac Akvileje (Antonio II), Mantove (1150–1256), Padove (Republika, Jacopino i Francesco I da Carrara), Venecija (Orio Malipiero itd. Sve do 17. st.), Ugarske (Ludovik I, Ferdinand I) i Dalmacije (Moneta Dalmatie, c.1410) (BELOŠEVIĆ 1989; 1990; 1992).

Jedno drugo groblje, smješteno oko vrlo važne i monumentalne, dobro sačuvane starohrvatske crkve sa zvonikom i kontraforima, sv. Spasa na Vrh Rici (izvoru Cetine) istraživano je 1947–1948. i 1952–1954. godine (JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 152–159). U grobovima je nađeno mnogo novaca, zajedno s drugim grobnim priložima, te su se stoga mogle datirati pojedine zone toga groblja. Najstarija zona, smještena neposredno oko crkve, prekrivena je romaničkim i ranogotičkim grobovima, ne starijim od 14. st. Kasnije je, u kasnogotičko vrijeme, groblje u dva navrata proširivano prema jugoistoku do ranog 15. st., i prema istoku i sjeveroistoku crkve, sve do sredine 15. st. te naposljetku prema sjeveru od sredine 15. st. (JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 152). Često je novac bio mnogo stariji od ostalih grobnih priloga. Tako na primjer naušnice s tri jagode, datirane u 15. st., nađene su zajedno s novcem iz 12. i 13. st. (JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 152–153).

HRVATSKA I SLAVONIJA

Poganska tradicija stavljanja novca skupa s pokojnikom – a to nije jedina u bjelobrdskoj kulturi, jer su također sve do posljednje četvrti 11. st. u grob polagane glinene posude i svinjske noge – zadržala se kod već krštenih Hrvata, kako onih uz Jadransko more, tako i kod onih u Slavoniji. Dokazi za to otkriveni su u većini istraženih nekropola.

Što se tiče novca, stanje je u kontinentalnom dijelu Hrvatske (Kraljevina Slavonija) posve drukčije, jer je tu u optjecaju bilo mnogo manje bizantskog novca. Jedan tripudri probušeni i osobito izlizani *solidus* Konstantina VII Porfirogeneta i Romana II (948–959) iskopao je Zdenko Vinski u jednom dječjem grobu (br. 2) u nekropoli na položaju Lijeva bara u Vukovaru (VINSKI 1959: 107, T. XXXIX, 41; KOVÁCS 1989: 144, sl. 39; TOMIČIĆ 1990: 139, 143, 147–8, 174, T. XI,1; DEMO 1995: 51, 85). Da taj novac nije nađen u ustima pokojnog djeteta, kamo je stavljen kao obol, moglo bi ga se smatrati vrijednim obiteljskim nakitom, privjeskom, koji su na vrpici oko vrata nosile mnoge generacije kroz dugi niz godina. Naravno, taj zlatnik nije uopće prikladan za datiranje groba. U ostalim grobovima bilo je primjeraka probušenog kasnorimskog novca (VINSKI 1955: 247–248; KOVÁCS 1989: 77; DEMO 1996: 51).

Premda je izvan konteksta ovoga članka, ipak je vrijedno spomenuti jedinu ostavu abasidskog novca u južnoj Panoniji. Riječ je o blagu otkrivenom 1891. god., najvjerojatnije u grobu, neposredno uz antičku utvrdu u Donjim Petrovcima (kraj Rume, nekada u Srijemskoj županiji Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, dakle u području na kojem je djelovao Arheološki odjel Narodnog muzeja, današnjeg Arheološkog muzeja u Zagrebu do 1945/46. god.). Tu je zajedno s dijelom zlatnog torquesa i jednom naušnicom s tri bisera, jednom srebrnom žlicom pronađeno devet direma iz 8. st. (SEĆ 1891; MIRNIK 1981: 91, br. 360; KISS 1986: 119–120; KOVÁCS 1989: 23, 120–121, op. 634a; BARTCZAK 1998). Kolega L. Kovács upozorio nas je na još jedan direm koji najvjerojatnije pripada istoj ostavi. Naime, u pismohrani Mađarskog nacionalnog muzeja u Budimpešti čuva se pismo iz 1891. god. koje je napisao neki Heinrich Gruby, a u pismu se nalazi i otisak arapskog novca u pečatnom vosku. Kao nalazište navedeno je mjesto Bulkeszi. Zračna udaljenost između sela Bulkeszi (Buljkes/ Maglič) i Petrovaca iznosi svega 60 km, tako da bi taj primjerak lako mogao pripadati petrovačkome blagu (AE, 11/1891: 93; HUSZÁR 1954: 68; KOVÁCS 1989: 121, op. 634a, 169–170, T. XIX). Zdenko Vinski i Attila Kiss su više puta isticali važnost nakita, a potonji smatra da je petrovačka ostava jedina kasnoavarska ostava koja se datira prema novcu (KISS 1986: 120). Torques i naušnica bili su uvršteni u katalog izložbe *Germanen, Hunen und Awaren – Schätze der Völkerwanderungszeit* (Nürnberg, 1987), a bili su pri-

kazani i na izložbama Arheološkog muzeja u Zagrebu u Arezzu (1991), Torinu (1993), „Muzeopis« (1996), a sad se nalaze na stalnoj izložbi srednjovjekovne arheologije na 2. katu Muzeja. Novac je proučen i objelodanjen nešto kasnije (BARTCZAK 1998).

U Panoniji je sveti kralj Stjepan I (1000–1038) prvi počeo s kovanjem srebrnika, a novac njegovih nasljednika se može naći u grobovima bjelobrdske kulture, ne samo u Hrvatskoj nego i u Mađarskoj i drugdje (Rumunjska, Slovačka, Moravska, Austrija, Slovenija). Tek da se spomenu neka nalazišta, npr. u Halimba-Cseres bili su novci Stjepana I i Andrije I, u Pécs-Vasas također novci Stjepana I i Andrije I, u Fiad-Kérpuszta oni Stjepana I, Petra i Aba Samuela, u Csongrád-Máma kovovi Stjepana I., u Ellend-Nagyödör također novac Stjepana I, sve kao oboli (GIESLER, J. 1981: 137–151, T. 20, 28, 52). Novac Arpadovića je olakšao podjelu bjelobrdske kulture u pojedine faze. U samom starohrvatskom Bijelom Brdu najprije su iskopavali Josip Purić (1896), Karlo Franjo Nuber (1896) a od 1897 Josip Brunšmid (*Vinkovci, 1858 + Zagreb, 1929). Tu je bilo denara sljedećih kraljeva: Petra (1038–1041, 1044–1046, jedan primjerak), Andrije I (1046–1061, pet primjeraka), i Bele I (1060–1063, dva primjerka (BRUNŠMID 1904; GIESLER, J. 1981: 149–150, 157; TOMIČIĆ 1990: 142–3; KOVÁCS 1997: 16, 132, 135, 138, 207, 292, 319; TOMIČIĆ 2000: 302; T. 10–11). Neki od grobova (br. 46, 63, 80, 81, 129, 148, 183) također su sadržavali rimski novac (HUSZÁR 1954; KOVÁCS 1989: 19–21, 149–152).

U nešto mlađim grobovima iste bjelobrdske kulture u Svinjarevcima nađen je novac Bele I i Ladislava I (1077–1095, pet primjeraka) (GIESLER 1981: 150, 158; KOVÁCS 1997: 16, 132, 135, 138; T. 21).

Probušeni rimski novac (Magentius, Valens itd.) bio je u nekim grobovima u Bijelom Brdu, Svinjarevcima i Lijevoj bari.

Četiri su ugarska srebrnika kralja Ladislava I, (1077–1095 – dva primjerka) i Stjepana II (1116–1131 – dva primjerka) iskopana u četiri bjelobrdska groba na položaju »Meraja« u Vinkovcima 1965. god. Na groblju je kasnije sagrađena ranoromanička crkva sv. Ilije (DIMITRIJEVIĆ 1966: 74–76; 1979: 196–198, 264–266, T. 29; DIZDAR – ISKRA-JANOŠIĆ – KRZNARIĆ ŠKRIVANKO 1999: 73). Uz nju je kasnije sagrađena gotička crkva, a njen sjeverni zid sagrađen je preko južnog zida prve crkvice. Grobovi u drugoj crkvi sadržavali su ugarski novac iz 15. 16. st. U najnovije vrijeme crkva sv. Ilije, pregrađena tijekom 19. st., unakažena je neprimjerenim zahvatom.

Neki grobovi iz novijeg vremena sadržavali su ili frizaški novac (Đelekovec) ili hrvatski/slavonski i ugarski novac (Starigrad). Jedna osoba, koja je najvjerojatnije umrla od kuge u Vukovaru prije 1400. god., bačena je u grob skupa s kesom punom akvilejskog i drugog (Mleci i Ugarska) novca 14. st. (približno 1000 komada) (MIRNIK 1984; 1994). S vremenom je novac u grobovima zamijenjen križićima ili svetačkim medaljicama, koje su visjele na kronicama, a one su se obično stavljale među ruke pokojnika. Ako se u srednjovjekovnom ili novovjekom grobu nađe probušeni novac, to znači da je ili nošen na koncu oko vrata ili da je bio prišiven na odjeću, kao što je to običaj u mnogim dijelovima Hrvatske još i danas.

KATALOG NOVCA NAĐENOG U STAROHRVATSKIM GROBOVIMA

BAJAGIĆ (Sinj)

Constantinus V. Copronymus et Leo IV. (751–775), solidus, Syracusae, 760–775; Wroth II 1908: 383, br.29; Morrisson 1970: 471, Br. 23/Sy/AV/02; DOC 1973: 309, Br. 15c.3; zlato, 18 mm, 3.50 g.; AMS (nađen 1929. god., iz razorenog groba) (MILOŠEVIĆ 1984: 184, 196, 205; 2000: 178, Br. IV.1; 2000: 120; 2000a: 178, IV.1.);

BIJELO BRDO (Osijek; T. 2–11)

Ugarska

Petar I. (1038–1041, 1044–1046)

1	Denar		Réthy 8 / Unger 2
---	-------	--	-------------------

Andrija I.(1046–1061)

2 – 4	Denar	1046–1061	Réthy 11 / Unger 4
-------	-------	-----------	--------------------

5 – 6	Denar	1046–1061	R. 13 / U. 5
-------	-------	-----------	--------------

Béla I.(1048–1063)

7–8	Denar	1060–1063	R. 16 / U. 7
-----	-------	-----------	--------------

-
- 1 538:ZAG S343 (ex 8565) Av.: +PETRVS REX unutar dvije biserne kružnice; u polju grčki križ; Rv.: +PANNONIA unutar dvije biserne kružnice; grčki križ sa četiri trokutića u polju. Srebro. T.: 0,38 gr. Dim.: 15x16mm, os 07. Oštećen. Iz groba br. 141, nađen u desnoj ruci kostura; BRUNŠMID 1904: 34, 66; GIESLER, J. 1981: 149–150, Sl. 19, 2; TOMIČIĆ 2000: 293, 302;
  - 2 538:ZAG S362 (ex 8684) Av.: +REX·ANDREAS unutar dvije biserne kružnice; grčki križ s po jednim trokutićem u uglu. Rv.: +REGIACIVITAS unutar dvije biserne kružnice; grčki križ s po jednim trokutićem u uglu. T.: 0,42 gr. Dim.: Φ 17 mm. Os 12. Oštećen. Nađen u grobu br. 153, uz desni lakat. Iz Purićevih iskopavanja; BRUNŠMID 1894: 34, 67; VINSKI 1946: 6;
  - 3 538:ZAG S306 (ex 8525). Av.: +REX·ANDREAS· Kao gore. Rv.: +REGIACIVITAS Kao gore. T.: 0,23 gr. Dim.: 17x12 mm. Os 11. Oštećen: fragmentaran, puknut i izlizan. Nađen u grobu 113. BRUNŠMID 1904: 34, 65; GIESLER, J. 1981: 150, Sl. 19, 1; TOMIČIĆ 2000: 293, 297, 302;
  - 4 Muzej Slavonije, Osijek. Av.: +REX·ANDREAS· Kao gore. Rv.: +REGIACIVITAS Kao gore. Dim.: 17 mm. Nađen u Grobu 107. Nađen u desnom dlanu pokojnika, skupa s br. 8. Iz iskopavanja Karla Nubera. BRUNŠMID 1904: 34, 61; GIESLER, J. 1981: 145; TOMIČIĆ 2000: 293, 302;
  - 5 538:ZAG S401 (ex 8722) Av.: +REX·ANDREAS unutar dvostruke, prekinute biserne kružnice; grčki križ, trokutić u svakom uglu. Rv.: +PANONEIA unutar dvije biserne kružnice; grčki križ, trokutić u svakom uglu. T.: 0,40 gr. Dim.: Φ 16 mm. Os 08. Izlizan. Nađen u grobu br. 165. Nađen u desnom dlanu pokojnika. Iz iskopavanja Josipa Purića; nađen uz br. 6; BRUNŠMID 1904: 34, 69; VINSKI 1946: 6; GIESLER, J. 1981: 150, Sl. 19, 3;
  - 6 538:ZAG S400 (ex 8721) Av.: +REX·ANDREAS. Kao gore. Rv.: +PANONEIA. Kao gore. T.: 0,47 gr. Dim.: 15x16 mm. Os 03. Izlizan. Nađen u grobu br. 165, u desnom dlanu preminulog. Iz iskopavanja Josipa Purića. BRUNŠMID 1904: 34, 69; VINSKI 1946: 6; GIESLER, J. 1981: 146, op. br. 356, 150, Sl. 19, 3; TOMIČIĆ 2000: 293, 302;
  - 7 538:ZAG S521 (ex 8847) Av.: +BELA REX. Kao gore. Rv.: +PANNONIA slično. T.: 0,40 gr. Dim.: Φ 15 mm. Os 06. Izlizan. Nađen u grobu br. 199, u visini pasa, s desne strane, ispod kostura. Iz Brunšmidovih iskopavanja. BRUNŠMID 1904: 34, 74; GIESLER, J. 1981: 150, Sl. 19, 4; TOMIČIĆ 2000: 293, 302.
  - 8 Muzej Slavonije Osijek. Dim.: Φ 14,5 mm. Nađen u grobu br. 107, u visini pasa; BRUNŠMID 1904: 34, 61; GIESLER, J. 1981: 145; TOMIČIĆ 2000: 293, 297, 302.

BISKUPIJA – CRKVINA (Knin; T. 12–18; Plan 1)

- 1 Constantinus V. Copronymus et Leo IV. (751–775), solidus, Syracusae, 760–775; Wroth II 1908: 383, br. 29; Morrisson 1970: 471, br. 23/Sy/AV/02; DOC 1973: 309, br. 15c.3; zlato, 17x20 mm, 3,87 g, os. 6/7; MHAS Inv. Br. 560 (iz groba br. 1; RADIĆ 1896: 143, 146, Sl. 1; 1897: 31; 36, Sl.; VINSKI 1966: 71, sl. 1; 1970: 138, 139, Sl. 3, 150; GIESLER, U. 1974: 536, br. 1; JELOVINA 1976: 124, T. XXVI, 20; DELONGA 1981: 211, br. 15; VINSKI 1981: 21, T.V; 1983: 482, Sl.10, 491, 494, 499; MIRNIK 1993: 210, br. 1; MILOŠEVIĆ 2000: 210–211, br. IV. 39h – kasno 8 ili rano 9. st.)
- 2 Slično; zlato, 17,5x20,5 mm, 3,89 g, os. 6/7; MHAS Inv. br. 566 (iz groba br. 2; DELONGA 1981: 212, br. 16; MIRNIK 1993: 210, br. 2 MILOŠEVIĆ 2000: 210–211, br. IV. 40c – kasno 8. ili rano 9. st.)
- 3 Slično, Morrisson 1970: 471, br. 23/Sy/AV/01; zlato, 19x20 mm, 3,63 g, os. 6/7; MHAS Inv. br. 566 (iz groba br. 3; DELONGA 1981: 212, br. 17; MIRNIK 1993: 210, br. 3; MILOŠEVIĆ 2000: 212, br. IV.41c – kasno 8. ili rano 9. st.)
- 4 Slično; zlato (iz grobu br. 4; primjerak nije sačuvan; VINSKI 1970: 152–153; 1983: 491; MIRNIK 1993: 210, br. 4);
- 5 Slično, Morrisson 1970: 481, br. 23/Sy/AV/01–02; DOC 1973: 309, br. 15c.4; zlato, 20 mm, 3,80 g, os. 6/7; MHAS Inv. br. 573 (iz groba br. 6; RADIĆ 1895: 243; 1897: 31; VINSKI 1970: 139, Sl. 4, 140, 150; GIESLER 1974: 540, br. 5; JELOVINA 1976: T. XXVII; DELONGA 1981: 212, br. 18; VINSKI 1981: 23, T. VI; 1983: 484, sl. 11, 499; MIRNIK 1993: 210, br. 5; MILOŠEVIĆ 2000: 215–216, br. IV.44f – kasno 8. ili rano 9. st.);
- 6 slično, DOC 1973: 309, br. 15d.2; zlato, 18,5 mm, 3,99 g, os. 6/7; MHAS Inv. br. 585 (nađen u grobu br. 7; RADIĆ 1896a: 146, Sl. 1; VINSKI 1970: 141, Sl. 6, 153; GIESLER 1974: 540, br. 6; DELONGA 1981: 212–213, br. 19; MIRNIK 1993: 210, br. 6; MILOŠEVIĆ 2000: 215–217, br. IV.45d – kasno 8. ili rano 9. st.);
- 7 slično, Wroth II 1908: 383, br. 29; Morrisson 1970: 481, br. 23/Sy/AV/01–02; DOC 1973: 309 15c.3–4, T.9/15c; zlato, 19,5 mm, 3,65 g, os. 6/7; MHAS Inv. br. 614 (iz sarkofaga iskopanog u narteksu bazilike, nađen u desnom dlanu pokojnika: RADIĆ 1896: 74, 84; 1896a: 146, Sl. 2; VINSKI 1970: 142, Sl. 8, 143, 153; JELOVINA 1976: 21–22, 124; WERNER 1979: 228, 237; DELONGA 1981: 213, br. 20h; MIRNIK 1993: 210, br. 7; MILOŠEVIĆ 2000: 208–209, IV.38; 226, br. IV.45c: datiran u prvu polovinu 9. st.);
- 8 slično, Wroth II 1908: 383, br. 29; Morrisson 1970: 481, br.23/Sy/AV/01–02; DOC 1973: 309 15c.3–4, T.9/15c; zlato, 21 mm, 3,76 g. (iz razorenog groba, južno od bazilike, nađen tijekom revizionih iskopavanja 2000. god. : MILOŠEVIĆ 2000: 239, br. IV.103);
- 9 Venecija: Orio Malipiero (1178–1192), piccolo scodellato, srebro (iz groba u sarkofagu, nađen blizu lubanje; RADIĆ 1896: 71, 79; JELOVINA 1976: 22; MIRNIK 1993: 210, br. 8)
- 10 Venecija: Pietro Gradenigo (1287–1311) (nađen u grobu br. 26; KARAMAN 1955a: 212; GUNJAČA, S. 1956: 24; MIRNIK 1993: 210, br. 9)
- 11 Split: Emerik (1196–1204), denar, Rupp 184: T. V, br. 128–130; Rengjeo 436–454; srebro (nađen u grobu u sarkofagu, do lubanje; RADIĆ 1896: 71, 79; JELOVINA 1976: 22; MIRNIK 1993: 210, br.10)

BRIBIR (Šibenik, Croatia)

- 1 Venecija, Giovanni Dandolo (1280–1289), piccolo scodellato, CNI VII, 50,40; srebro, 11x12,5 mm, 0,25 g (u grobu br. 12, otkriven 6. X. 1970; u napuštenom groblju uz gradska vrata; Gradski muzej u Šibeniku)

DANILO GORNJE (Šibenik, Croatia)

- 1 Romanus III. Argyrus (1028–1034), nomisma histamenon (solidus romanatus), Constantinopolis, Wroth II, 1–3; DOC 1c.3; zlato. (U grobu, nađen uz lubanju pokojnika tijekom iskopavanja koje je vodio Duje Rendić-Miočević. Gradski muzej u Šibeniku; MAROVIĆ 1998: 320)

DUBRAVICE (Skradin)

- 1 Constantinus V. Copronymus et Leo IV. (751–775), solidus, Syracusae, 760–775; Grierson 1973: 309, br. 15d.1–2 (nađen pomno sagrađenoome grobu br. 34, lijevo od donje čeljusti pokojnika. Uz bok je iskopana

slomljena željezna oštrica noža; GUNJAČA, Z. 1987: 148–149; MILOŠEVIĆ 2000: 257, br. 127a: kasno 8. ili rano 9. st.)

ĐELEKOVEC (Koprivnica, Croatia)

- 1 Salzburg – Eberhard II. (1200–1215), srebro, 14x16 mm, 0.49 g (nađen u grobu br. 32; ŠMALCELJ – KOLAR 1975: 132, T. LXV,3–4; 40 godina 1986: 132, 139).

JOSIPOVO (nekadašnja Ciganka; brijeg Mesarna; Podravska Slatina)

- 1 Ugarska, Andrija I. (1046–1061), 4 denara, Réthy 12; Unger 5; srebro, svi probušeni (nađen u dječjem grobu, br. 9; TOMIČIĆ 1999: 189, Sl. 17–18; 2000: 293, 297, 302)

KNIN (Knin)

- 1 Romanus III. Argyrus (1028–1034), nomisma histamenon (solidus romanatus), Constantinopolis, Wroth II,1–3; DO 1c.3; zlato, 24 mm, 4,34 g, os 6/7 (iskopan u grobu br. 89, na brdu sv. Spasa in 1978/79. DELONGA 1981: 219, br. 46; JAKŠIĆ 1982: 177, 178, br. 6; JELOVINA 1989: 135–6, 158, T. XXXII, 97; MIRNIK 1993: 211, br. 3)

NIN (Zadar, Croatia)

- 1 Constantinus V. Copronymus et Leo IV. (751–775), solidus, Syracusae, 760–775; DOC 1973: 309, br. 15d.1–2 (nađen u grobu br. 140, uz crkvicu sv. Križa, u desnoj ruci pokojnika; BELOŠEVIĆ 1980: 79, 130, 139, T. LXXXV,2)

NIN – ŽDRIJAC (Zadar; T. 19; 20. 1)

- 1 Franačka država, Lothar I. (840–855), denar, nepoznata kovnica, Prou 1052; srebro, 21.5mm, 1.20 gr. (iz groba br. 62, nađen u ustima žene; BELOŠEVIĆ 1980: 79, 90, 94, 95, 115, 130–131, 137–139, T. XXXV, 1; 1980a: 321, br. 8,8a; MILOŠEVIĆ 2000: 295–296, br. IV, 187d)

STARIGRAD – Sv. Mirko (Koprivnica)

- 1–10 Slavonija – banus Mikac Mihaljević (1325–1343), obol (1); Ugarska – Ludovik I. (1342–1380), denari (6), obol (1); Marija (1382–1385), oboli (2). (Ostava nađena u grobu br. 77, sadržaj kese koja je visila na pojasu, s desne strane; DEMO 1984: 344, 347–348, 350; 40 godina 1986: 143)

STENJEVEC (Zagreb)

- Salzburg, Adalbert II. (1168–1177; 1183–1200), Friesach, Austrija, pfennig c. 1170–1200; CNA 9 (E 9a); srebro, 10x18.5mm, 0.45g, os 7, AMZ 3515. Nađen u grobu 69. (SIMONI 2004: 28m kat.14,1)

STRANČE – GORICA (Tribalj, Crikvenica)

- Probušeni rimski carski novci iz grobova br. 33 (3 primjeraka), 120 (jedan primjerak) (CETINIĆ 1998: 78–79, 154, 183, 197, 229, 151, T. 28, 51).

SVINJAREVCI (Vukovar; T. 20. 1;21)

Ugarska

Béla I. (1048–1063)

1 Denar 1060–1063 R. 16 / U. 7

Ladislav I.(1077–1095)

2 – 3 Denar 1077–1095 R. 26 / U. 16

4 – 5 Denar 1077–1095 R. 27 / U. 19

6 Denar 1077–1095 R. 29 / U. 17

-
- 1 538:ZAG S2225 (stari br. 9161). Av.: +BELADVX između dvije biserne kružnice; grčki križ, u gornjem desnom uglu točka. Rv.: [PANNONIA] unutar dvije linearne kružnice; grčki križ. T.: 0,32 gr. Dim.: 13x14 mm. Oštećen. Nađen u grobu br. 21; BRUNŠMID 1904: 87,89, Sl.4 0, 1; TOMIČIĆ 2000: 293, 302;
  - 2 538:ZAG S2232 (ex 9168). Av.: +LADISLAVSREX između dvije biserne kružnice; grčki križ, s trokutićima u uglovima. Rv.: +LADISLAVSREX unutar dvije linearne kružnice; grčki križ, s trokutićima u uglovima. T.: 0,33 gr. Dim.: 16x17 mm. Oštećen. Nađen u grobu br. 45. Iz iskopavanja Karla Nubera. BRUNŠMID 1904: 87, 89, Sl. 40, 2; GIESLER, J. 1981: 147, 150, Sl.19, 5, T. 52, 2;
  - 3 538:ZAG S2227 (ex 9163) Av.: +LA[DISLAVS]REX. Kao gore. Rv.: +LA[DISLAV]S REX. Kao gore. T.: 0,28 gr. Dim.: 13x12 mm. Os 3. Oštećen. Nađen u grobu br. 41. Iz iskopavanja Karla Nubera. BRUNŠMID 1904: 87, 89 Sl. 40, 3;
  - 4 538:ZAG S2226. Savremena patvorina. Av.: I-I-)-(I-I-I- unutar točkaste i linearne kružnice. Okrunjena glava, licem. Rv.: I-I-I-I-I-I unutar dvije linearne kružnice. Grčki križ, s trokutićima u uglovima. T.: 0,27 gr. Dim.: Φ 14 mm. Oštećen. Iskopan u grobu br. 39. Iz iskopavanja Karla Nubera. BRUNŠMID 1904: 87, 89;
  - 5 538:ZAG S 2237 (ex 9173). Av.: +LADISCLAVSREX između dvije biserne kružnice. Okrunjena glava, licem. Rv.: +LADISCLAVSREX unutar dvije linearne kružnice Grčki križ, s trokutićima u uglovima. Dim.: Φ 18 mm. Oštećen. Nađen van groba, iz nekog razorenog groba. Iz iskopavanja Karla Nubera. BRUNŠMID 1904: 87, 90, Sl. 40, 4;
  - 6 538:ZAG S2235 (ex 9171). Av.: +LADISCLAVSREX Kao gore. Rv.: [+LADISCLAVSREX] Kao gore. T.: 0,39 gr. Dim.: Φ 15 mm. Oštećen. Nađen u grobu br. 56. Iz iskopavanja Karla Nubera. BRUNŠMID 1904: 87, 89, Sl. 40, 5.

TRILJ (Sinj; T. 20. 3)

- 1 Constantinus V. Copronymus et Leo IV. (751–775), solidus, Syracuseae, 760–775; zlato; DOC 1973: 309, Br. 15c? (iz ženskog groba s bogatim nakitom; KARAMAN 1921; BELOŠEVIĆ 1980: 89, 90, T. LXXXIV, 9; JELOVINA 1986: 62–63; MILOŠEVIĆ 1998: 34, 295, br. 2; 2000: 349–350, br. 250g).

VINKOVCI, »Meraja«

- 1 Ugarska, Ladislav I. (1077–1095), denar, Réthy 33; Unger 23; srebro, 21 mm, oštećen (iz groba br. 18, nađen u ustima pokojnika; DIMITRIJEVIĆ 1966: 74, Sl. 6);
- 2 Ugarska, Ladislav I. (1077–1095), denar, Réthy 32; Unger 21; srebro, 21 mm, oštećen (nađen u grobu br. 22; DIMITRIJEVIĆ 1966: 74, T.22,1; 1979: 196, 264–265, T. 29,1; DIZDAR – ISKRA-JANOŠIĆ – KRZNARIĆ ŠKRIVANKO 1999: 75, 156; TOMIČIĆ 2000: 293, 302);
- 3 Ugarska, Ladislav I. (1077–1095), denar, Réthy 33; Unger 22; srebro, 20 mm, oštećen (nađen u grobu br. 27; DIMITRIJEVIĆ 1966: 75, T. 22,12; 1979: 196, 265, T. 29,12; TOMIČIĆ 2000: 293, 302);
- 4 Ugarska, Stjepan II. (1116–1131), denar, Réthy 78; Unger 38; srebro, 8x9 mm, oštećen (nađen u grobu br. 50; DIMITRIJEVIĆ 1966: 75, T. 22,17; 1979: 198, 265, T. 29,17);

- 5 Ugarska, Stjepan II. (1116–1131), denar, Réthy 51; Unger 35; srebro, 12 mm, oštećen (iz groba br. 55, nađen u ustima pokojnika; DIMITRIJEVIĆ 1966: 76, T. 22,18; 1979: 198, 265–266, T. 29,18);
- 6 Ugarska, Stjepan III. (1162–1172), denar, Réthy II, supT. 33 (151A); Unger 80 dif.; srebro, 12 mm (iz nekog razorenog groba; DIMITRIJEVIĆ 1966: 85–86);
- 7 Ugarska, Sigismund (1386–1437), obol, Réthy 121; Unger 449; srebro, obrezan (u grobu br. 14; DIMITRIJEVIĆ 1966: 83);
- 8 Ugarska, Vladislav I. (1440–1444), denar, Réthy 143A; Unger 475; srebro (iz groba br. 21; DIMITRIJEVIĆ 1966: 83);
- 9 Skupni nalaz: Ugarska: Matija Korvin (1458–1490), Vladislav II. (1490–1516), denari i oboli, u kožnoj kesi (u grobu br. 40; DIMITRIJEVIĆ 1966: 83–86, T. 23; DIZDAR – ISKRA-JANOŠIĆ – KRZNNARIĆ ŠKRIVANKO 1999: 158). Tu je otkriven i jedan arpádovski kov (Réthy supl. T. 33=151A), možda potječe iz nekog razorenog groba.

VRH RIKA (Vrlika, Sinj), crkva sv. Spasa

- Aquileja, Antonio II. (1402–1411), denari (grobovi br. 446, 618, 634; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 39, 52, 53);
  - Ugarska: Ludovik I. (1342–1382), 4 denara (grob br. V: JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 108–109); Marija (1382–1387), obol (grob br. 74; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 16); Interregnum (1444–1446), obol (grob br. 198: JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 25);
  - Rim, Inocent XI. (1676–1689)/Majka Božja Loretska, medalja 1680; Salvator Mundi/Mater Salvatoris, medalja, nedatirana; s krunice (grob br. 493: JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 42);
  - Spit, bagatini (grob br. 566, 896, 946: JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 49, 82, 91);
  - Venecija: Orio Malipiero (1178–1192), piccolo, i Bartolomeo Gradenigo (1339–1342), piccolo (grob br. 437; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 37); Giovanni Dandolo (1280–1280), piccolo (grob br. 20; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 12); Bartolomeo Gradenigo (1339–1342), 2 soldini (grob br. VIII; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 110); Andrea Contarini (1368–1382), soldino (grob br. 652; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 54–55); Francesco Foscari (1423–1457), soldino (grob br. 294–294a; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 28); gazzetta, 17. st. (grob br. V; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 108); neodređeno (grob br. 885; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 82).
- Neodređeno (grobovi br. 660, 704, 784, 881; JAKŠIĆ – PETRINEC 1996: 58, 64, 70, 81).

VUKOVAR – LIJEVA BARA (T. 22)

- 1 Constantinus VII. Porphyrogenitus et Romanus III. (948–959), solidus, Constantinopolis, zlato, 17x18mm, 3.33 g, os 6; vrlo izlizan i triput probušen; Grierson 1973: 552–3, br.15.1–15.35 (nađen u dječjem grobu, br. 2, u ustima djeteta, odnosno ispod gornjih pršljenova, tijekom podizanja kostura iz zemlje. Grobni zapisnik, 12. rujan 1951. god.; VINSKI 1959: 107, T. XXXIX, 41; KOVÁCS 1985: 211, 84; 1989: 445 + T. XVII, 445; TOMIČIĆ 1990: 147–8, T. XI,1;)

VUKOVAR – Novi Sokak

- 1 Godine 1906. je u skupnoj grobnici, u kožnoj kesi nađeno mnogo srebrnika 14.–15. st., od kojih se 998 čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Kesa je nađena na prsima muškarca, koji je vjerojatno umro od kuge neposredno prije 1450. god. Među novcem bili su ugarski denari (Ludovik I – 13), padovanski carrarini (Jacopo II. da Carrara – 2), mletački soldini (Andrea Dandolo – 2, Andrea Contarini – 8; padovanski venier -1) i akvilejski denari (971 komada.: Nicolò di Boemia – 2; Lodovico della Torre – 2; Marquardo di Randeck – 2; Filippo d' Alençon – 1; Giovanni di Moravia – 5; Antonio I. Gaetani – 15; Antonio II. Panciera – 534; Lodovico II. di Teck – 410) (*Mon NumGesWien*, 7/1906: 53; MIRNIK 1981: 118, br. 554; 1984; 1994).

LITERATURA

- ALRAM, M. – R. DENK – W. SZAIVERT 1989 – Die Münzsammlung des Augustiner Chorherrenstiftes Klosterneuburg. *Oesterreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften, Bd. 202. Veröffentlichungen der Numismatischen Kommission* (Beč), 32/1989.
- BARTCZAK, A. 1998 – The early Abbasid dinars of the Petrovci hoard. *VAMZ*, 3.s., 30–31/1997–1998: 259–271.
- BELOŠEVIĆ, J.
- 1980. *Materijalna kulture Hrvata od VII do IX stoljeća. Zusammenfassung: Die materielle Kultur der Kroaten vom 7. bis zum 9. Jh.* Zagreb, 1980.
  - 1980a. La Necropole Paléocroate Nin – Ždrijac. *Inventaria archaeologica*. Jugoslavija, 24/1980.
  - 1989. Prethodni izvještaj o rezultatima istraživanja lokaliteta »Crkvina« u selu Galovac kod Zadra. Summary: Preliminary report about the results of the excavations on the site »Crikvina« in Galovac village near Zadar. *Radovi*, 28(15)/1988–89 (1989): 71–82.
  - 1990. Osvrt na rezultate istraživanja lokaliteta »Crikvina« u selu Galovac kod Zadra u 1989. godini. Summary: Review of the results of the investigation of the locality »Crkvina« in the village of Galovac near Zadar in 1989. *Radovi*, 29(16)/ 1989–90 (1990): 231–239.
  - 1992. O rezultatima lokaliteta »Crikvina« u selu Galovac kod Zadra u 1990. godini. Summary: The results of the investigation on the site »Crikvina« in the village of Galovac near Zadar in 1990. *Radovi*, 17(30)/1990/91 (1992): 79–92.
- BONAČIĆ MANDINIĆ, M. 1992 – Nalazi novca. *Starohrvatski Solin. Salone paléocroate. Das altkroatische Solin*. Split 1991: 187–197.
- BONAČIĆ MANDINIĆ, M. 1998 – Nalazi novca s lokaliteta Sv. Vid u Vidu kod Metkovića. (Summary:) Coin finds from Sv. Vid at Vid near Metković. *VAHD*, 87–89/1998: 177–192.
- BRUNŠMID, J. 1904 – Hrvatske sredovječne starine. *VHAD*, NS, 7/1903–04: 30–97.
- BUDAK, N. 1994 – *Prva stoljeća Hrvatske*. Zagreb, 1994.
- CETINIĆ, Ž. 1998 – *Stranče – Gorica, starohrvatsko groblje. Stranče – Gorica. An Early Croatian Cemetery*. Rijeka, 1998.
- COUPLAND, S. 2001 – The Coinage of Lothar I. *NC*, 161/2001: 157–195.
- CSALLÁNYI, D. 1952 – Vizantijske monete i v avarskih nahodkah. (Résumé:) L'importance de la circulation monétaire byzantine pour les legs archéologique des avars. *ActaAHung*, 2/1952: 235–250.
- DELONGA, V. 1981 – Bizantski novac u zbirci Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika. Summary. Collection of Byzantine coins in the Museum of the Croatian Archaeological Monuments in Split. *SP*, 3.s., 11/1981: 201–228.
- DEMO, Ž.
- 1984. Castrum Keukaproncha/ Kuvar – počeci istraživanja. (Summary:) Castrum Keukaproncha/ Kuvar – the first investigations: an archaeological and historical study. *PodZb*, 1984: 320–359.
  - 1995. *Vukovar – Lijeva Bara*. Zagreb, 1995.
  - 1994. Ostrogothic Coinage from Collections in Croatia, Slovenia and Bosnia & Herzegovina. *Situla*, 32/1994.
- DIMITRIJEVIĆ, S. 1966 – Rezultati arheoloških iskopavanja na području vinkovačkog muzeja od 1957. do 1965. g. Prehistorija i srednji vijek. Ergebnisse archäologischer Ausgrabungen auf dem Gebite des Museums von Vinkovci von 1957 bis 1965 – Vorgeschichte und Mittelalter. *ActaMusCib*, 1/1966.

- DIMITRIJEVIĆ, S. 1979 – Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla. Archäologische Topographie und Auswahl archäologischer Funde vom Vinkovcser Boden. *Corolla memoriae Iosepho Brunšmid dicata*. Vinkovci, 1979: 133–282 +29 pls.
- DUBUIS, O. F. – S. FREY-KUPPER eds. 1995 – Trouvailles monétaires d'églises. Actes du premier colloque international du groupe suisse pour l'étude des trouvailles monétaires (Lucerne 19 novembre 1993). Fundmünzen aus Kirchengrabungen. Sitzungsberichte des ersten internationalen Kolloquiums der Schweizerischen Arbeitsgemeinschaft für Fundmünzen (Luzern, 19. November 1993). *Études de numismatique et d'histoire monétaire* (Lausanne), 1, 1995.
- DUBUIS, O. F. – S. FREY-KUPPER – G. PERRET eds. 1995 – Trouvailles monétaires de tombes. Actes du deuxième colloque international du groupe suisse pour l'étude des trouvailles monétaires (Neuchâtel, 3–4 mars 1995). Fundmünzen aus Gräbern. Sitzungsberichte des Zweiten internationalen Kolloquiums der Schweizerischen Arbeitsgemeinschaft für Fundmünzen (Neuenburg, 3.–4. März. 1995). *Études de numismatique et d'histoire monétaire* (Lausanne), 2, 1999.
- EVANS, H. 1989 – The Early Medieval Archaeology of Croatia A.D. 600–900. *BAR, International Series*, 539/1989.
- DIZDAR, M. – I. ISKRA-JANOŠIĆ – M. KRZNARIĆ ŠKRIVANKO 1999 – *Vinkovci u svijetu arheologije*. Vinkovci, 1999.
- GEDAI, I.
- 1968. Adalék a XI.–XII. századi bizanci pénzek forgalmához. (Zusammenfassung:) Beitrag zum Umlauf der byzantinischen Münzen des 11–12. Jahrhunderts. *FolArch*, 19/1968: 145–150.
  - 1969. Fremde Münzen im Katpatenbecken aus den 11–13. Jahrhunderten. *ActaAHung*, 21/1969, 1–2: 105–148.
  - 1986. *A magyar pénzveres kezdete*. Budapest, 1986.
- GIESLER, J. 1981 – Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Ein Beitrag zur Archäologie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken. *PZ*, 56/1981, Heft 1.
- GIESLER, U. 1974 – Datierung und Herleitung der vogelförmigen Riemenzungen. Ein Beitrag zur Archäologie der frühen Karolingerzeit. *Studien zur vor- und frühgeschichtlichen Archäologie. Festschrift für Joachim Werner zum 65. Geburtstag (=MBVF, 1/II)*, II. München, 1975: 521–543.
- GOLDSTEIN, I. 1992 – *Bizant na Jadranu. Bizant na Jadranu od Justinijana I. do Bazilija I.* Zagreb, 1992: Latina et Graeca.
- GOLDSTEIN, I. 1995 – *Hrvatski rani srednji vijek*. Zagreb, 1995.
- GOODACRE, H. 1964 – *A Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire*. London, 1964.
- GÖRICKE-LUKIĆ, H. 1998 – Justinijanov novac iz Slavonije i Baranje. *Studi di Antichità Christiana pubblicati a cura del Pontificio Istituto di Archeologia Christiana*, 54/1998 = *Acta XIII Congressus internationalis archaeologiae christianae. Radovi XIII. Međunarodnog kongresa za starokršćansku arheologiju = VAHD*, Suppl., 87–89/1998, vol. II, 1998: 1145–1159
- GRIERSON, P. 1973 – *Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*. Volume III, Leo III to Nicephorus III 717–1081. Part I. Leon III to Michael III (717–867); Part II. Basil I to Nicephorus III (867–1081). Washington DC, 1973.
- GRIERSON, P. – M. BLACKBURN 1986 – *Medieval European Coinage*, vol. I. Cambridge, 1986.
- GUNJAČA, S. 1956 – Oko revizije iskopina u Biskupiji. *SP*, 3.s., 5/1956: 21–32.

- GUNJAČA, Z. 1987 – Dubravice kod Skradina. Ranosrednjovjekovno groblje. Early Mediaeval cemetery. *AP*, 1987 (1989): 148–149.
- HUSZÁR, L. 1954 – Das Münzmaterial in den Funden der Völkerwanderungszeit im Mittleren Donau-becken. *ActaAHung*, 5/1954: 62–110.
- JAKŠIĆ, N. 1982 – Solidus romanatus na istočnoj jadranskoj obali. Summary: Solidus romanatus on the East-Adriatic littoral. *SP*, 3.s., 12/1982: 173–184.
- JAKŠIĆ, N. – M. PETRINEC 1996 – Kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici. Sum-mary: Late Mediaeval cemetery near the church of St. Saviour at Vrh Rika. Analyze. *SP*, 3. ser. 23/1996.
- JELOVINA, D.
- 1976. *Starohrvatske nekropole na području između rijeka Zrmanje i Cetine*. (Summary:) Gräberfel-der (Altkroatische Gräberfelder im Gebiet zwischen den Flüssen Zrmanja und Cetina). Split, 1976.
  - 1986. *Starohrvatsko kulturno blago*. Zagreb, 1986.
  - 1986a – Glavne značajke starohrvatske materijalne kulture od 7. do 12. stoljeća na području između rijeka Zrmanje i Cetine. Zusammenfassung: Hauptmerkmale der altkroatischen materiellen Kultur des 7. bis 12. Jahrhunderts im Gebiet zwischen den Flüssen Zrmanja und Cetina. *SP*, 3.s., 16/1986: 25–50
  - 1989. Starohrvatska nekropola na brdu Spasu kod Knina. Zusammenfassung: Ein altkroatisches Gräberfeld auf dem Berge Spas bei Knin. *SP*, 3.s., 19/1989 (1991): 121–241.
  - 1990. Starohrvatsko groblje pred glavnim ulaznim vratima u staru Varvariju. Zusammenfassung: Alt-kroatisches Gräberfeld vor dem Eingangstor in das antike Varvaria. *SP* 3.s., 20/1990 (1992): 7–63.
- JELOVINA, D. – D. VRŠALOVIĆ 1981 – Srednjovjekovno groblje na »Begovači« selu Biljanima Donjim kod Zadra. Zusammenfassung: Das mittelalterliche Gräberfeld von »Begovača« im Dorfe Biljani Do-nji bei Zadar. *SP*, 3.s., 11/1981: 55–136.
- JESZENSZKY, G. 1941 – A vezérek pénzverésér. *NK*, 40/1941: 24–27.
- KARAMAN, Lj.
- 1921. Zlatni nalaz na Trilju nedaleko od Sinja. Résumé. *VAHD*, 44/1921: 3–20+1 T.
  - 1955. O porijeklu starohrvatskih ostruga. *SP*, 3. s., 4/1955: 207–208.
  - 1955a. O reviziji iskopina u Biskupiji kod Knina. *SP*, 3.s., 4/1955: 209–219.
- KISS, A. 1986 – Die Goldfunde des Karpatenbeckens vom 5.–10.– Jahrhundert. (Angaben zu den Vergleichs-möglichkeiten der schriftlichen und archäologischen Quellen). *ActaAHung*, 38/1986: 105–145.
- KLAIĆ, N. 1990 – *Hrvati u ranom srednjem vijeku*. Zagreb, 1990.
- KOVÁCS, L.
- 1985. Über die Datierung der Grabfunde des 10. Jahrhunderts in Ungarn anhand der Arbeit von J. Giesler: Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Ein Beitrag zur Archäolo-gie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken. *PZ* 56 (1981) Heft 1. Walter de Gruyter, Berlin-New York. 168 S., 53 Taf. und 19 Abb. *ActaAHung*, 37/1985: 207–222.
  - 1989. Münzen aus der ungarischen Landnahmezeit. Archäologische Untersuchungen der arabischen, byzantinischen, westeuropäischen und römischen Münzen aus dem Karpatenbecken des 10. Jahrhunderts. *FontAH*, 1989.
  - 1997. A kora Árpád-kori magyar pénzverésről. Érmétani és régészeti tanulmányok a Kárpát-medence I. (Szent István és II. (Vak) Béla uralkodása közötti időszakának (1000–1141) érméiről. Zusammenfassung: VIII. Über die ungarische Münzprägung in der frühen Arpadenzeit. Nu-

mismatisch-archäologische Studien über die Münzen aus dem Zeitraum zwischen den Regierungszeiten Stephans I (des Heiligen) und Bélas II (des Blinden) (1000–1141) im Karpatenbecken. *Varia archaeologica hungarica*, 7. Budapest, 1997.

KOVAČIĆ, V. 1983 – Ričice, arheološka istraživanja nekropole stećaka. Ričice, nekropola stećaka. *Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture Split, Posebna izdanja*, 1/1981: 39–43.

MARASOVIĆ, T. 1994 – *Graditeljstvo starohrvatskog doba u Dalmaciji*. Split, 1994.

MAROVIĆ, I.

- 1966. Stanje i problemi numizmatičkog kabineta Arheološkog muzeja u Splitu. Summary: The situation and the problems concerning the numismatic cabinet in the frame of Archaeological Museum in Split. *NumVij*, 13/1966, 24: 36–42.
- 1996. The coinage of Romanos III Argyros in the Archaeological Museum in Split. Sažetak: Novac Romana III Argyrosa u Arheološkom muzeju u Splitu. *VAHD*, 87–89/1994–1996: 305–334.
- 1998. The coinage of Romanos III Argyros in the Archaeological Museum in Split. Catalogue. Sažetak: Novac Romana III Argyrosa u Arheološkom muzeju u Splitu. Katalog. *VAHD*, 90–91: 240–360.

METCALF, D.M.

- 1963. A Shipwreck on the Adriatic Coast and some Gold Coins of Romanus III. Argyrus. *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 3/1963, 2–3: 101–106.
- 1965. *Coinage in the Balkans*. Thessaloniki 1965.
- 1979. Coinage in South-Eastern Europe 820–1396. *RNS, Special Publication*, 11. London, 1979.

MIGOTTI, B. 1994 – *Od Nepobjedivog sunca do Sunca pravde. From the Invincible Sun to the Sun of Justice. Rano kršćanstvo u kontinentalnoj Hrvatskoj. Early Christianity in Continental Croatia*. Zagreb 1994.

MILOŠEVIĆ, A.

- 1984. Novi ranosrednjovjekovni grobni nalazi iz Cetinske krajine. Résumé: Les nouvelles découvertes sépulcrales du haut moyen âge provenant de la région de la Cetina. *IzdHAD*, 8, 1984: 181–220.
- 1998. *Arheološka topografija Cetine*. Split, 1998.
- 2000. Karolinški utjecaji u kneževini Hrvatskoj u svjetlu arheoloških nalaza. *Hrvati i Karolinzi. Rasprave i vrela*. Split, 2000: 106–139.
- 2000a. *Hrvati i Karolinzi*, I–II. Split, 2000.

MIRNIK, I.

- 1981. O skupnom nalazu bizantskog novca 10.–11. stoljeća iz Mataka kod Nina. (Summary:) On the hoard of Byzantine coins of the 10th–11th centuries from Matak near Nin. *NumVij*, 24/1981, 35: 29–35.
- 1982. Ostava bizantskog novca s Majsana. Summary: The Byzantine coin hoard from Majsan. *Numizmatičar*, 5/1982: 141–146.
- 1984. Novac akvilejskih patrijarha iz Vukovara i opticaj akvilejskih denara u našim krajevima. Summary: Coins of the Patriarchs of Aquileia from Vukovar and the circulation of Aquileian denarii on the territory of Yugoslavia. *IzdHAD*, 9/1984: 223–233.
- 1985. Nalazi novca s Majsana. Summary: Coins found at Majsan. *VAMZ*, 3.s., 18/1985: 87–96.
- 1987. Nalazi novca u Benkovcu i okolici. Summary: Finds of coins in Benkovac and environs. *Benkovački kraj kroz vjekove. Zbornik 1*. Benkovac, 1987: 83–100.
- 1993. *Tiniensia numismatica. Kninski zbornik*. Zagreb, 1993: 208–213.
- 1994. Skupni nalazi novca iz Hrvatske X. Skupni nalaz akvilejskih denara 15. st. iz Vukovara. Summary: Coin hoards from Croatia X. Hoard of Aquileian denarii of the 15th c. from Vukovar. *VAMZ*, 3.ser., 26–27/1993–94: 85–123.

- 1995. Numizmatički nalazi u Dubrovniku (prethodni izvještaj o bizantskom novcu). Numismatic finds in Dubrovnik (Preliminary report). *Etnogeneza Hrvata. Ethnogeny of the Croats*. Zagreb, 1995: 169–177, 265–266.
  - 1995a. Skupni nalaz akvilejskih denara iz 15. stoljeća (Vukovar – Novi Sokak, 1906. god.). In: Željko DEMO. *Vukovar – Lijeva Bara*. Zagreb, 1995: 61, figs. 41, 62, 95, Br. 62.
  - 1996. Novac Istočnog Rimskog Carstva u numizmatičkoj zbirci Arheološkoga muzeja u Zagrebu. Summary: Coins of the Eastern Roman Empire in the Numismatic Collection of the Archaeological Museum in Zagreb. *VAMZ*, 3.s., 28–29/1995–96: 159–228.
  - 1997. O nekim nalazima novca 11. stoljeća u Hrvatskoj. (Summary:) On some 11th Century Coin Finds in Croatia. *Zvonimir kralj hrvatski. Zbornik radova*. Zagreb, 1997: 191–206.
  - 1997a. Skupni nalazi novca iz Hrvatske X. Skupni nalaz akvilejskih denara 15. st. iz Vukovara. Summary: Coin hoards from Croatia X. Hoard of Aquileian denarii of the 15th c. from Vukovar. *VAMZ*, 3.ser., 26–27/1993–94 (1995): 85–123.
  - 2002. Coins from the early Croatian tombs. Érmek a korai horvát sírokbol. *NK*, 100–101/2001–2002 (2003): 99–124.
- MIRNIK, I. – A. ŠEMROV 1998 – Byzantine coins in the Zagreb Archaeological Museum Numismatic Collection. Anastasius I (A.D. 497–581) – Anastasius II (A.D. 713–715). *VAMZ*, 3.s., 30–31/1997–1998: 129–258.
- MORRISSON, C. 1970 – *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale*, II. Paris, 1970.
- OREB, F. 1983 – Srednjovjekovno groblje oko crkve sv. Jurja od Raduna kod Kaštel-Starog. Summary: Mediaeval necropolis around the church of Sv. Juraj (St. George) at Radun near Kaštel-Stari. *SP*, 3.s., 13/1983: 185–201.
- PALLUA, E. 1990 – A survey of the constitutional history of the Kingdom of Dalmatia, Croatia and Slavonia. *Canadian-American Slavic Studies*, 22/1990: 129–154.
- PLIVERIĆ, J. 1901 – *Hrv.-ug. državno pravo*. (Kroatisch – ungarisches Staatsrecht). Zagreb, 1901.
- PROU, M. 1896 – *Les monnaies carolingiennes*. Paris, 1896.
- RAČKI, F. 1890 – Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća. IV. Državno uređenje. *Rad JAZU*, 99, 1890: 73–128.
- RADIĆ, F.
- 1895. Strohrvatski ratni mač. *SP*, 1/1895,4: 242–247.
  - 1896. Grobna raka iz starohrvatske biskupske bazilike S. Marije u Biskupiji kod Knina, i u njoj nadjeni mrtvački ostanci. *SP*, 2/1896, 2: 71–86.
  - 1896a. Mrtvački ostanci nadjeni u prostu grobu na staro-hrv. groblju uz biskupsku baziliku Sv. Marije u Biskupiji kod Knina. *SP*, 2/1896, 3: 143–147
  - 1897. Mrtvački ostanci iz triju starohrvatskih grobova uz ruševine biskupske bazilike Sv. Marije u Biskupiji kod Knina. *SP*, 3/1897, 1: 31–38.
- RÉTHY, L. 1898 – *Corpus nummorum Hungariae. Magyar egyetemes éremtár. I kötet. Árpád házi királyok kora*. Budapest, 1898.
- RÉTHY 1958 – RÉTHY, L. – G. PROBSZT. *Corpus nummorum Hungariae*.² Graz, 1958.
- SABATIER, J. 1862 – *Description générale des monnaies byzantines frappés sous les empereurs d'Orient depuis Arcadius jusqu'à la prise de Constantinople par Mahomet II*, II. Paris, 1862.
- SEĆ, F. 1891 – Ruma 30. studena 1891. *VHAD*, 14/1892, 1: 22–23.
- SIMONI, K. 2004 – *Stenjevec. Starohrvatsko groblje*. Summary. Zagreb, 2004.

- STAHL, A. M. 2000 – *Zecca. The mint of Venice in the Middle Ages*. Baltimore – London – New York, 2000: The Johns Hopkins University Press – The American Numismatic Society.
- ŠMALCELJ, M. – S. KOLAR 1975 – Đelekovec kod Koprivnice – bjelobrdska nekropola. *AP*, 1975: 130–133.
- TOLSTOJ, I. I. 1914 – *Vizantijskija moneti*, VIII. Petrograd, 1914.
- TOMAŠIĆ, N. 1939 – Vrhovničko pravo kovanja novca u vrijeme sklopljene unije s Ugarskom. (Die Münzhoheit zur Zeit der mit Ungarn abgeschlossener Union). *VKDAZ*, 8, 1939: 22–26.
- TOMIČIĆ, Ž.
- 1990. Prilog istraživanju kronologije srednjovjekovnog groblja na položaju Lijeva Bara u Vukovaru. Zusammenfassung: Ein Beitrag zur Erforschung der Chronologie des mittelalterlichen Gräberfeldes an der Fundstelle Lijeva Bara in Vukovar. *SP*, 3. ser., 20/1990 (Split, 1992): 111–189.
  - 1999. *Panonski periplus. Arheološka topografija kontinentalne Hrvatske*. Zagreb, 1999.
  - 2000. Ranosrednjovjekovno groblje u Velikom Bukovcu – uz početke Bjelobrdске kulture u Hrvatskoj. Summary: The Early Croatian cemetery at Veliki Bukovec – the beginnings of the Bjelo Brdo Culture in Croatia. *OpA*, 23–24/1999–2000 (= Sportula dissertationum Marino Zaninović dicata): 285–307.
- UNGER, E. 1974 – *Magyar éremhatározó*, I. Budapest, 1974.
- VINSKI, Z.
- 1946. O bjelobrdskoj kulturi, Zagreb, 1946 (posebni otisak iz: *Kolo Matice Hrvatske*, 1946)
  - 1959. Ausgrabungen in Vukovar. *AJug*, 3/1959: 99–109 + T. XXXII–XXXIX.
  - 1964. Kasnoantička baština u grobovina ranog srednjeg vijeka kao činjenica i kao problem. (Zusammenfassung: Das spätantike Erbe in frühmittelalterlichen Gräbern als Tatsache und als Problem. Materijali VI. Kongresa jugosl. arheologa, Ljubljana 1963. *ADJ*, Beograd, 1964: 101–115.
  - 1966. O primjeni rendgenskog snimanja pri istraživanju ranosrednjovjekovnih mačeva. Zusammenfassung: Zur Röntgenuntersuchung frühmittelalterlicher Schwerter. *VVM*., 11–12/1966: 70–88.
  - 1970. Oružje na području starohrvatske države do godine 1000. Zu den Waffenfunden im Bereich des altkroatischen Staates bis zum Jahre 1000. *Miedzynarodowy kongres archeologii slowianskiej*. Warszawa 1965, 3, 1970: 135–158.
  - 1971. Haut moyen-âge. *Époque préhistorique et protohistorique en Yougoslavie – recherches et résultats*. Belgrade 1971: 375–397.
  - 1971a. Rani srednji vijek u Jugoslaviji od 400. do 800. godine. *VMAZ*, 3.s., 5/1971: 47–73.
  - 1981. O nalazima karolinških mačeva u Jugoslaviji. *SP*, 3.s., 11/1981: 9–54.
  - 1983. Zu karolingischen Schwerterfunden aus Jugoslawien. *JRGZ*, 30/1983: 465–501.
  - 1984. Ponovno o karolinškim mačevima u Jugoslaviji. Zusammenfassung: Abermals zu karolingischen Schwertern in Jugoslawien. *VAMZ*, 3.s., 16–17/1983–1984: 183–210.
  - 1985. Marginalia uz izbor karolinškog oružja u jugoistočnoj Evropi. Zusammenfassung: Marginalia zur Auswahl von karolingischen Waffen in Südosteuropa. *SP*, 3. s., 15/1985 (1986): 61–117.
- WERNER, J. 1979 – Zur Zeitstellung der altkroatischen Grabfunde von Biskupija – Crkvine (Marienkirche). *Schild von Steier*, 15–16/1978–79 = *Festschrift W.Modrijan*: 227–237.
- 40 GODINA 1986 – *40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*. Koprivnica, 1986.

KRATICE

AMZ – Arheološki muzej u Zagrebu
 AMZd. – Arheološki muzej u Zadru
 DO – Dumbarton Oaks.
 MHAS – Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

OPIS ILUSTRACIJA – FIGURE CAPTIONS

Plan 1 – Izvorni nacrt iskopavanja u Kninu – Biskupiji (iz arhiva Ćirila Ivekovića, kasnije ga je pisac poklonio Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu): *Planimetria della località Cerquine sita nel Comune Censuario di Biškupia*, započeo 1886. god. i nastavljen 1890. god. i kasnije. Osim temelja crkve ucrtani su svi iskopani grobovi; oni označeni rimskim brojevima bili su od posebnog značaja zbog grobnih priloga. Grobovi obojeni na izvornom nacrtu različitim bojama, podijeljeni su u: a) *Placche sepolcrali col segno della Croce* (nadgrobne ploče označeni križem); b) *Sepulture dei Villici di Biškupia e Polača* (ukopi seljaka iz Biskupije i Polače); c) *Placche sepolcrali senza alcun segno* (nadgrobne ploče bez ikakvog znaka); d) *Tombe aperte in muratura a calce* (nepokriveni grobovi sagrađeni od kamena i žbuke);

Plan 1 – Original plan of the excavations at Knin – Biskupija (from the Ćiril Iveković archives, presented by the author to the Museum of Croatian Monuments in Split): *Planimetria della località Cerquine sita nel Comune Censuario di Biškupia*, begun in 1886 and continued in 1890 and the following years. Besides the church architecture all the unearthed graves are drawn, those bearing Roman numerals are the important ones with grave-goods. The graves, painted in different colours on the original plan, are divided in: a) *Placche sepolcrali col segno della Croce* (tomstones signed with a Cross); b) *Sepulture dei Villici di Biškupia e Polača* (burials of the peasants of Biskupija and Polača); c) *Placche sepolcrali senza alcun segno* (tomstones bearing no sign); d) *Tombe aperte in muratura a calce* (uncovered tombs built of stone and mortar).

Tabla 1 – Plate 1 – Groblja i grobovi u Hrvatskoj – Graves and cemeteries in Croatia: 1. Stranče-Gorica; 2. Darač Bošnjaci; 3. Nin – sv. Križ; 4. Nin – Ždrijac; 5. Biljane Donje – Begovača; 6. Kašić – Grede; 7. Kašić – Mastirine; 8. Maljkovo – Greblje; 9. Knin – Biskupija – Crkvina; 10. Bribir; 11. Dubravice; 12. Danilo – Eraci; 13. Bijaći – Sv. Marta; 14. Cetina – sv. Spas (=Vrh Rika); 15. Stara Poveljana; 16. Trilj; 17. Đelekovec; 18. Starigrad; 19. Josipovo; 20. Bijelo Brdo; 21. Vukovar – Lijeva Bara; 22. Svinjarevci; 23. Vinkovci – Meraja; 24. Petrovci Donji.

Tabla 2 – Bijelo Brdo, iskopavanja J. Purića (?) 1896 god., izvorna fotografija;

Plate 2 – Bijelo Brdo, the 1896 excavations by J. Purić (?), original photograph;

Tabla 3 – Bijelo Brdo, iskopavanja J. Purića (?) 1896 god., izvorna fotografija;

Plate 3 – Bijelo Brdo, the 1896 excavations by J. Purić (?), original photograph;

Tabla 4 – Bijelo Brdo, nalazi iz grobova br. 81, 87, 109, 113, 119, 122, 123. Iskopavanja K. Nubera, 1896. god.;

Plate 4 – Bijelo Brdo, finds from graves Nos. 81, 87, 109, 113, 119, 122, 123. The excavations by K. Nuber in 1896 (The Zagreb Archaeological Museum Archives);

Tabla 5 – Bijelo Brdo, nalazi iz grobova br. 140, 141, 142, 143, 154, 163. Iskopavanja J. Purića, 1896. god.;

Plate 5 – Bijelo Brdo, finds from graves Nos. 140, 141, 142, 143, 154, 163. The excavations by J. Purić in 1896;

Tabla 6 – Bijelo Brdo, nalazi iz grobova br. 145, 148, 149, 151, 153, 158, 160, 162, 164, 165, 170. Iskopavanja J. Purića, 1896. god. (VINSKI 1946);

Plate 6 – Bijelo Brdo, finds from graves Nos. 145, 148, 149, 151, 153, 158, 160, 162, 164, 165, 170. The excavations by J. Purić in 1896 (VINSKI 1946);

Tabla 7 – Bijelo Brdo, nalazi iz grobova br. 172, 176, 178, 195, 198, 199, 201. Iskopavanja J. Brunšmida, 1897. god.;

Plate 7 – Bijelo Brdo, finds from graves Nos. 172, 176, 178, 195, 198, 199, 201. The excavations by J. Brunšmid in 1897;

Tabla 8 – Bijelo Brdo, izvorni crteži za Brunšmidovu objavu (1903);

Plate 8 – Bijelo Brdo, original drawings for the Brunšmid publication (1903);

Tabla 9 – Bijelo Brdo, izvorni crteži za Brunšmidovu objavu (1903);

Plate 9 – Bijelo Brdo, original drawings for the Brunšmid publication (1903);

Tabla 10 – Bijelo Brdo, nalazi ugarskog novca iz grobova: 1 (grob br. 141); 2 (grob br. 153); 3 (grob br. 113);

Plate 10 – Bijelo Brdo, finds of Hungarian coins from graves: 1 (Grave No. 141); 2 (Grave No. 153); 3 (Grave No. 113);

Tabla 11 – Bijelo Brdo, nalazi ugarskog novca iz grobova: 5–6 (grob br. 165); 7 (grob br. 199);

Plate 11 – Bijelo Brdo, finds of Hungarian coins from graves: 5–6 (Grave No. 165); 7 (Grave No. 199);

Tabla 12 – Biskupija – Crkvina, grob br. 1 (VINSKI 1983): mač tipa, potpisan s +VLFBERHT; ostali grobni prilozi: brončana garnitura spatha, sax, par pozlaćenih brončanih ostruga, drvena vedrica s kositrenim i željeznim ukrasima, bakrena patera, obol: *solidus* Konstantina V. (Sirakuza, 760–775 po Kr.);

Tabla 12 – Biskupija – Crkvina, Grave No. 1 (VINSKI 1983): sword belonging to Type K, signed +VLFBERHT; other grave goods: bronze spatha set, sax, a pair of bronze-gilt spurs, wooden bucket with pewter and iron decoration, copper patera, obol: *solidus* of Constantine V (Syracuse, 760–775 A.D.);

Tabla 13 – Biskupija – Crkvina, grob br. 6 (VINSKI 1983): mač tipa K; ostali grobni prilozi: brončana pozlaćena garnitura spathe, željezni obruči drvene vedrice, obol: *solidus* Konstantina V (Sirakuza, 760–775. po Kr.);

Plate 13 – Biskupija – Crkvina, grave No. 6 (VINSKI 1983): sword of the type K; other grave-goods: bronze-gilt spatha set, iron hoops of a wooden vessel, obolus: *solidus* of Constantine V (Syracuse, 760–775 A.D.);

Tabla 14 – Biskupija – Crkvina, prilozi iz groba br. 7 (RADIĆ 1896);

Plate 14 – Biskupija – Crkvina, goods from Grave No. 7 (RADIĆ 1896);

Tabla 15 – Biskupija – Crkvina, sarkofag nađen u nartekstu i ukop u sarkofagu (RADIĆ 1896);

Plate 15 – Crkvina, the sarcophagus from the narthex and the burial in it (RADIĆ 1896);

Tabla 16 – Biskupija – Crkvina, nalazi iz groba u sarkofagu (RADIĆ 1896);

Plate 16 – Biskupija – Crkvina, finds from the grave in the sarcophagus (RADIĆ 1896);

Tabla 17 – Biskupija – Crkvina, nalazi novca iz grobova: 1. (grob br. 1), 2. (grob br.2), 3. (grob br. 3) (DELONGA 1981);

Plate 17 – Biskupija – Crkvina, coins from graves: 1. (Grave No. 1), 2. (Grave No. 2), 3. (Grave No. 3) (DELONGA 1981);

Tabla 18 – Biskupija – Crkvina, nalazi novca iz grobova: 4 (grob br.6), 5 (grob br.7), 6 (ukop u sarkofagu) (DELONGA 1981);

Plate 18 – Biskupija – Crkvina, coins from graves: 4 (Grave No.6), 5 (Grave No.7), 6 (burial in the sarcophagus) (DELONGA 1981);

Tabla 19 – Nin – Ždrijac, prilozi u grobu br. 62 (BELOŠEVIĆ 1980a): željezna oštrica nožića, glineni lonac, dva para filigranskih naušnica, jedan zlatan, drugi srebrn, posrebrnjeni bakreni prsten, obol: denar Lotara I. (840–855);

Plate 19 – Nin – Ždrijac, goods from Grave No. 62 (Belošević 1980a): small iron knife, earthenware pot, two pairs of filigree earrings, one pair of gold and one of silver, silver-plated copper ring, obol: denar of Lothar I. (840–855);

Tabla 20 – a) Nin – Ždrijac, denar Lotara I. (840–855); b) Svinjarevci, novac iz grobova: 1 (grob br. 21); 2 (grob br. 45); 3 (grob br. 41); 4 (van groba); 5 (grob br. 56) crteži za izvornu objavu; c) Trilj, prilozi iz ženskog groba (MILOŠEVIĆ 1998)

Plate 20 – a) Nin – Ždrijac, denar of Lothar I. (840–855); b) Svinjarevci, coins from graves. 1 (Grave No. 21); 2 (Grave No. 45); 3 (Grave No. 41); 4 (out of grave); 5 (Grave No. 56); drawings for the first publication; c) Trilj, goods from a female grave (MILOŠEVIĆ 1998)

Tabla 21 – Svinjarevci, ugarski novac iz grobova: 1 (grob br. 21); 2 (grob br. 45); 3 (grob br. 41); 4 (van groba); 5 (grob br. 56);

Plate 21 – Svinjarevci, Hungarian coins from graves. 1 (Grave No. 21); 2 (Grave No. 45); 3 (Grave No. 41); 4 (out of grave); 5 (Grave No. 56);

Tabla 22 – a) Vukovar – Lijeve Bara, grob br. 2 (DEMO 1995); b) *solidus* Konstantina VII. i Romana II. (948–959) iz groba br. 2;

Plate 22 – a) Vukovar – Lijeve Bara, Grave No. 2 (DEMO 1995); b) *solidus* of Constantine VII. and Romanus II. (948–959) from Grave No. 2;

ZAHVALA

Naljepše zahvaljujem svim kolegama koji su mi nesebično pomogli pri sakupljanju podataka i slika: Janku Beloševiću, Željku Demu, Katici Simoni i Zdenku Vinskom.

SUMMARY

COINS FROM EARLY CROATIAN GRAVES

Many Early Croatian cemeteries have been explored and excavated and among many simple graves there were also princely graves with abundant grave-goods (jewellery, weapons, pottery, buckets). The earliest and most interesting stratum of coin-dated graves in the coastal region is represented by the graves dated with gold coins (Biskupija near Knin, Nin near Zadar, Trilj near Sinj). The coins in question are always the *solidi* of the Byzantine emperors Constantine V. Copronymus (741–775), his son Leo IV., the Khazar (from 751.) and his father Leo III., the Isaurian (717–741). These *solidi* were found as obols of the deceased Croatian princes in the graveyard surrounding St. Mary's basilica at Biskupija – Crkvina indicating the still strong pagan tradition of placing an obol into the grave. The burial of these princes is usually dated to the late 8th and/or early 9th c. A well-preserved denar of Lothar I. (840–855) of the Christiana Religio type was found in the grave No. 62 with double inhumation at Nin-Ždrijac near Zadar. Almost a hundred coins dating from between the 12th and the 15th centuries have been unearthed in graves of some cemeteries in the wider coastal area: Biskupija, Begovača, Bisko, Brnaze, Galovac Grborezi, Maljkovo, Putalj, Radun, Vrh Rika (Holy Saviour/ Sv. Spas) and Vrpolje.

The situation in the continental part of Croatia (Kingdom of Slavonia) is entirely different, as there were indeed small quantities of Byzantine money in circulation. One thrice pierced and extremely worn solidus of Constantine VII. Porphyrogenitus and Romanus II. (948–959) was found by Z. Vinski in a child's grave (No. 2) in the Lijeva Bara cemetery in Vukovar. At Bijelo Brdo, there were denars of Peter (1038–1041, 1044–1046, one specimen), Andrew I. (1046–1061, five specimens), and Béla I. (1060–1063, two specimens). In the somewhat later graves of the same Early Croatian Bijelo Brdo Culture at Svinjarevci there were coins of Béla I. and Ladislaus I. (1077–1095, five specimens).

Rukopis primljen 17.X.2003.
Rukopis prihvaćen 15.XII.2003.

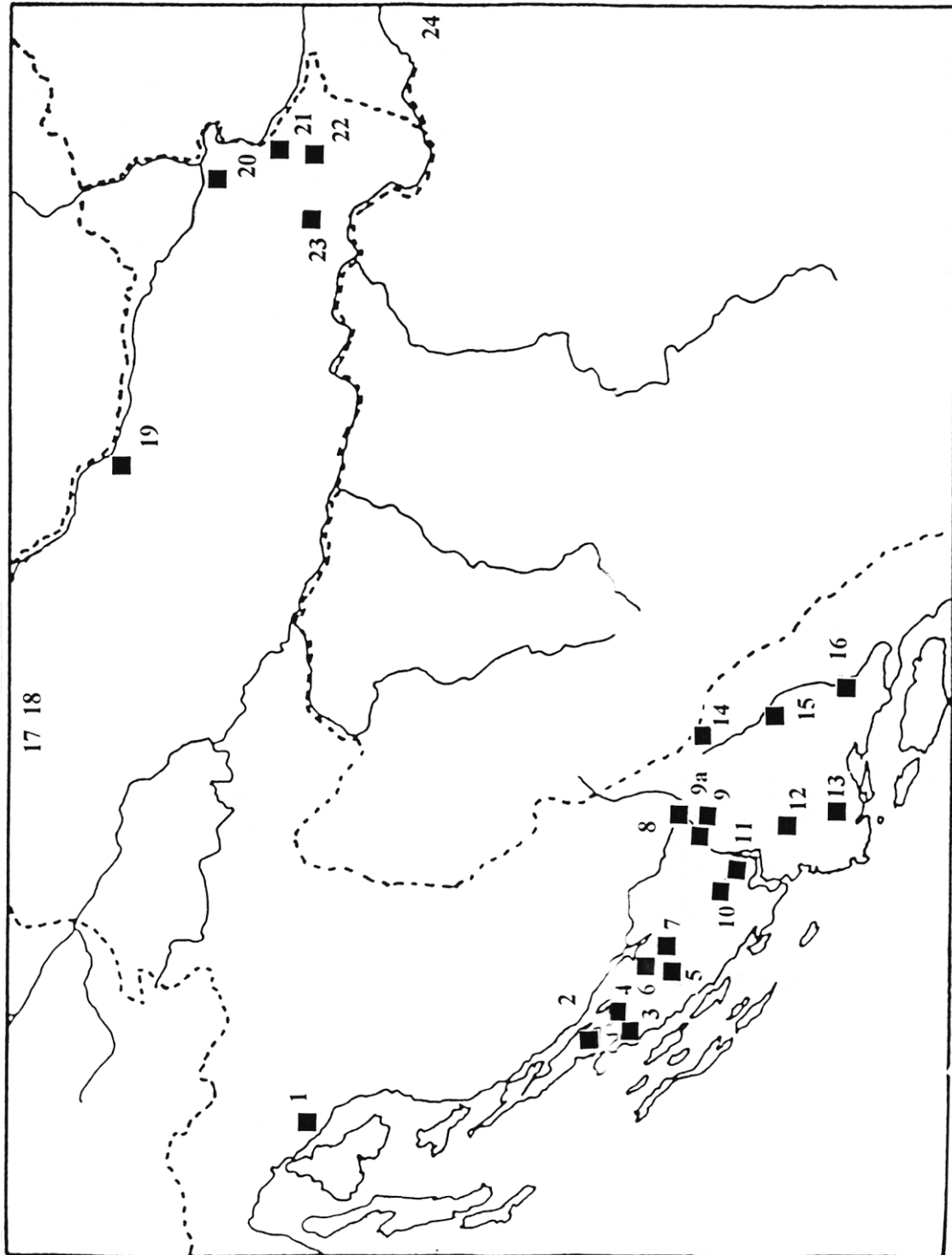

Tabla 1

Tabla 2

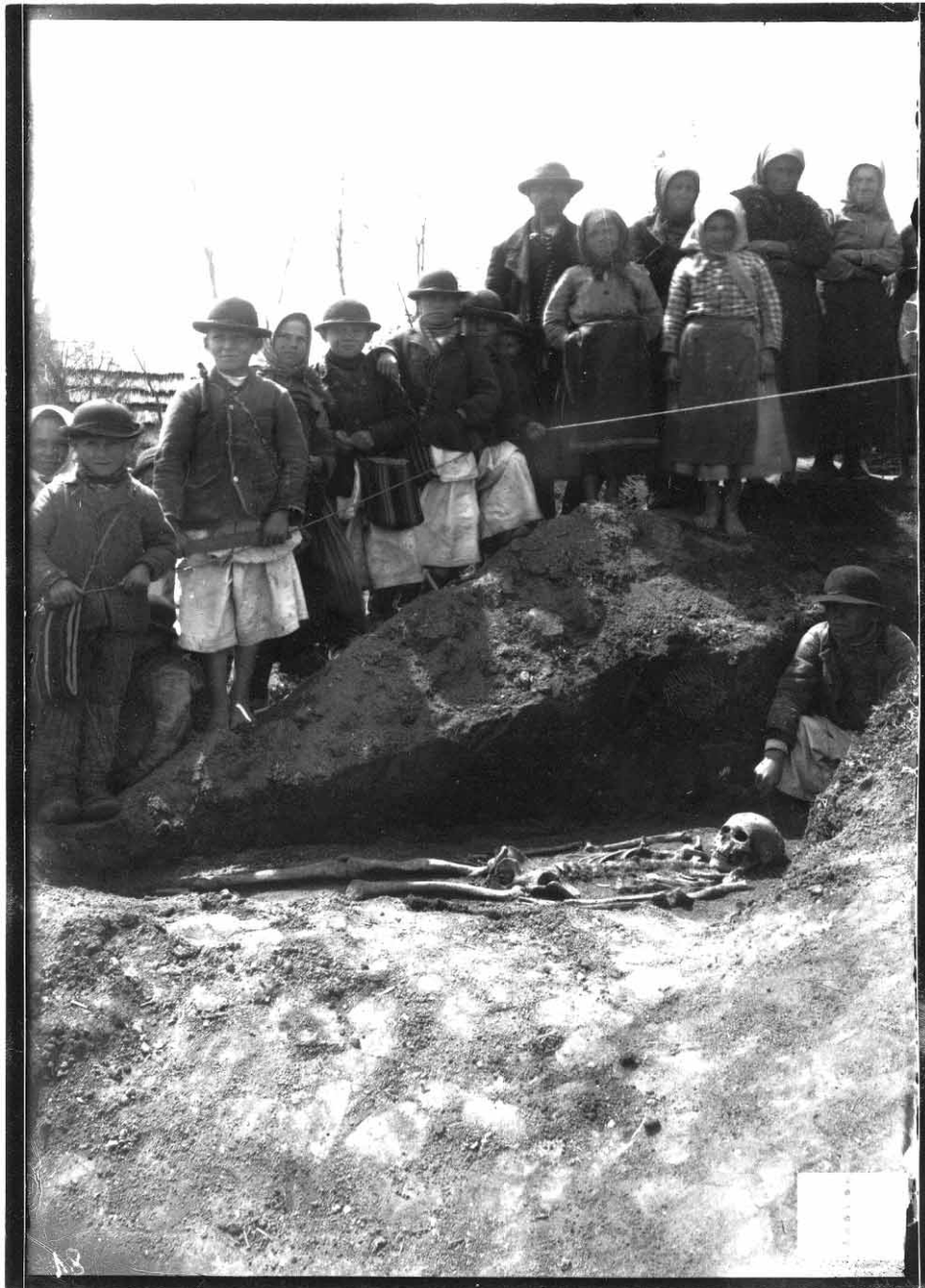

Tabla 3

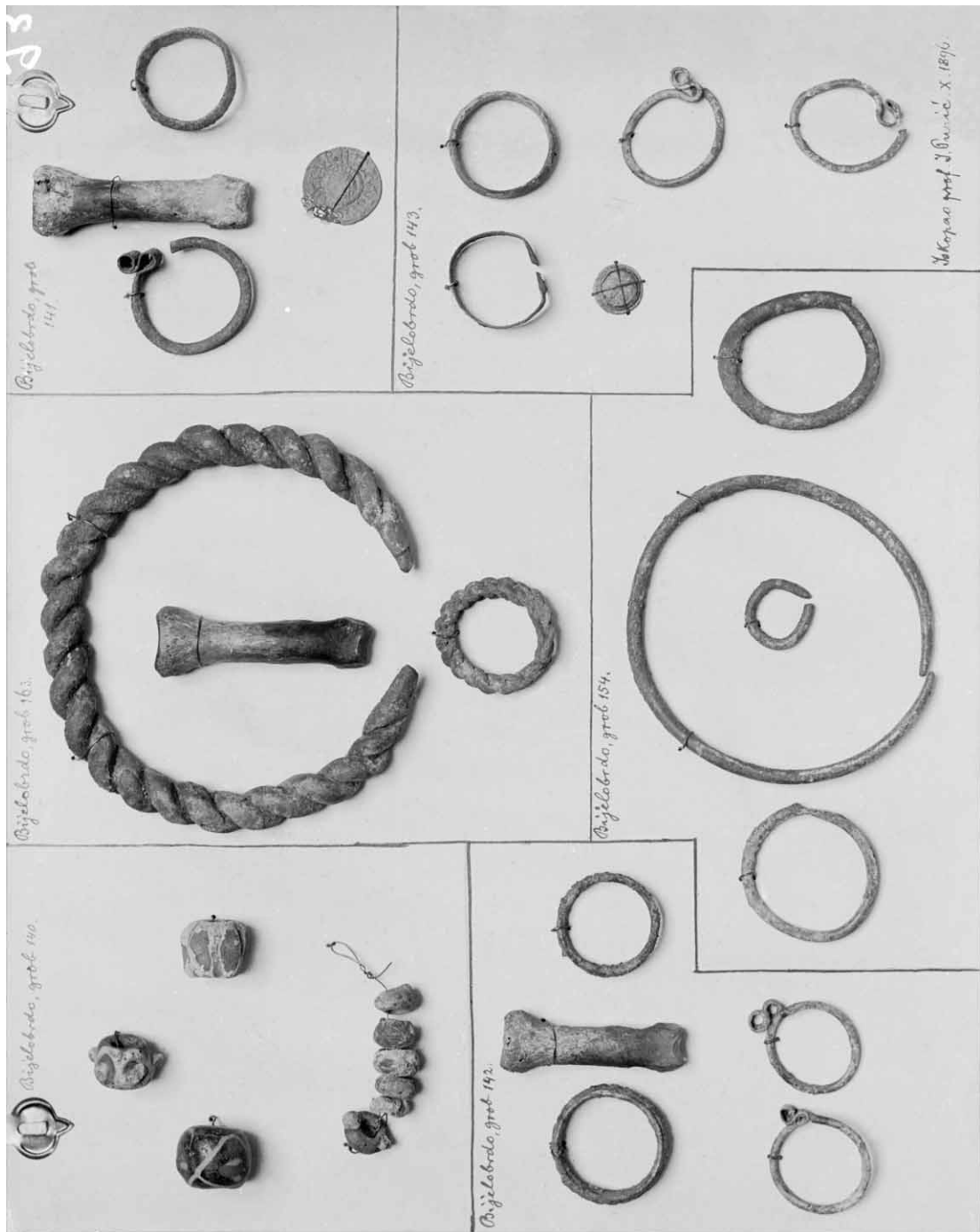

Tabla 5

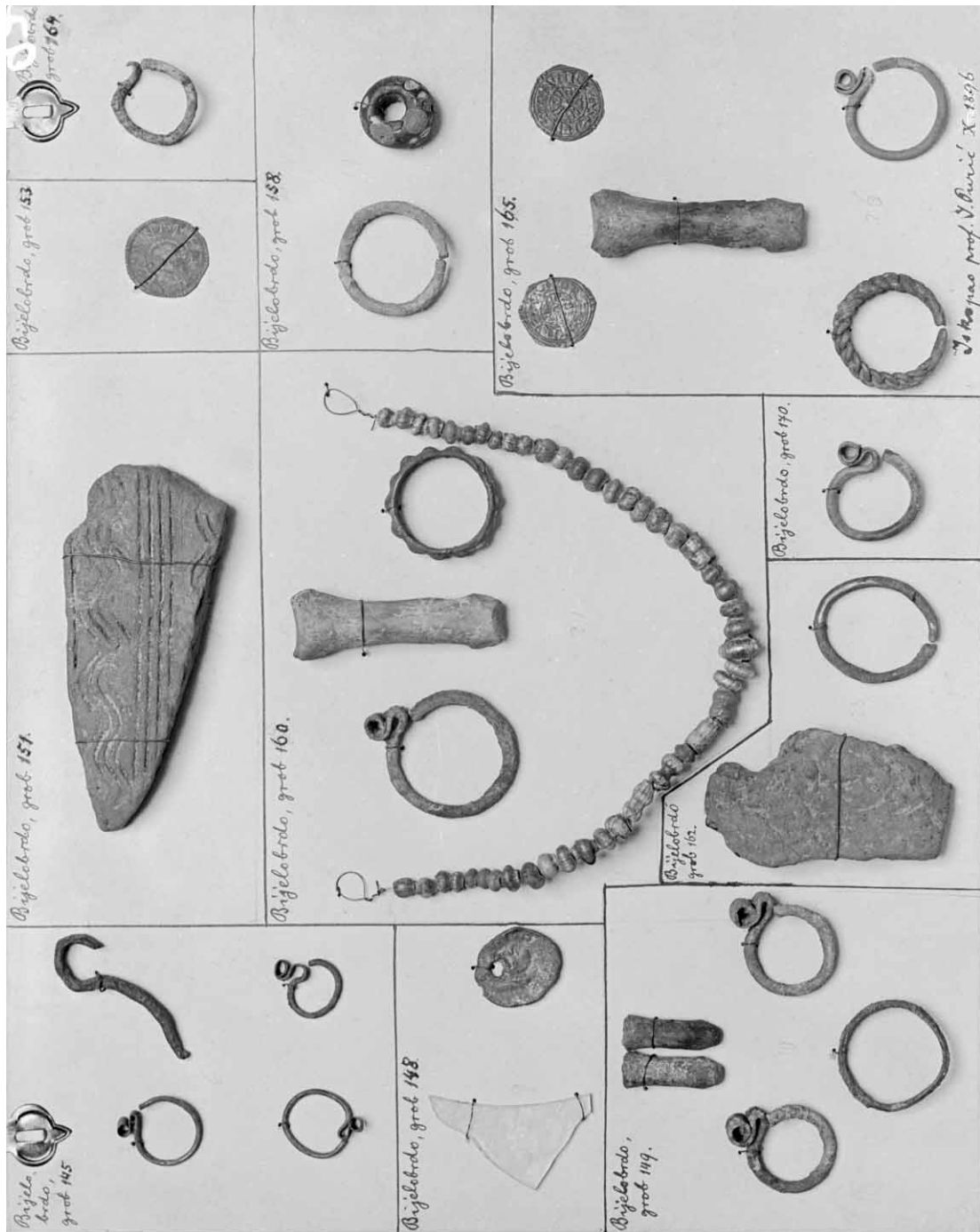

Tabla 6

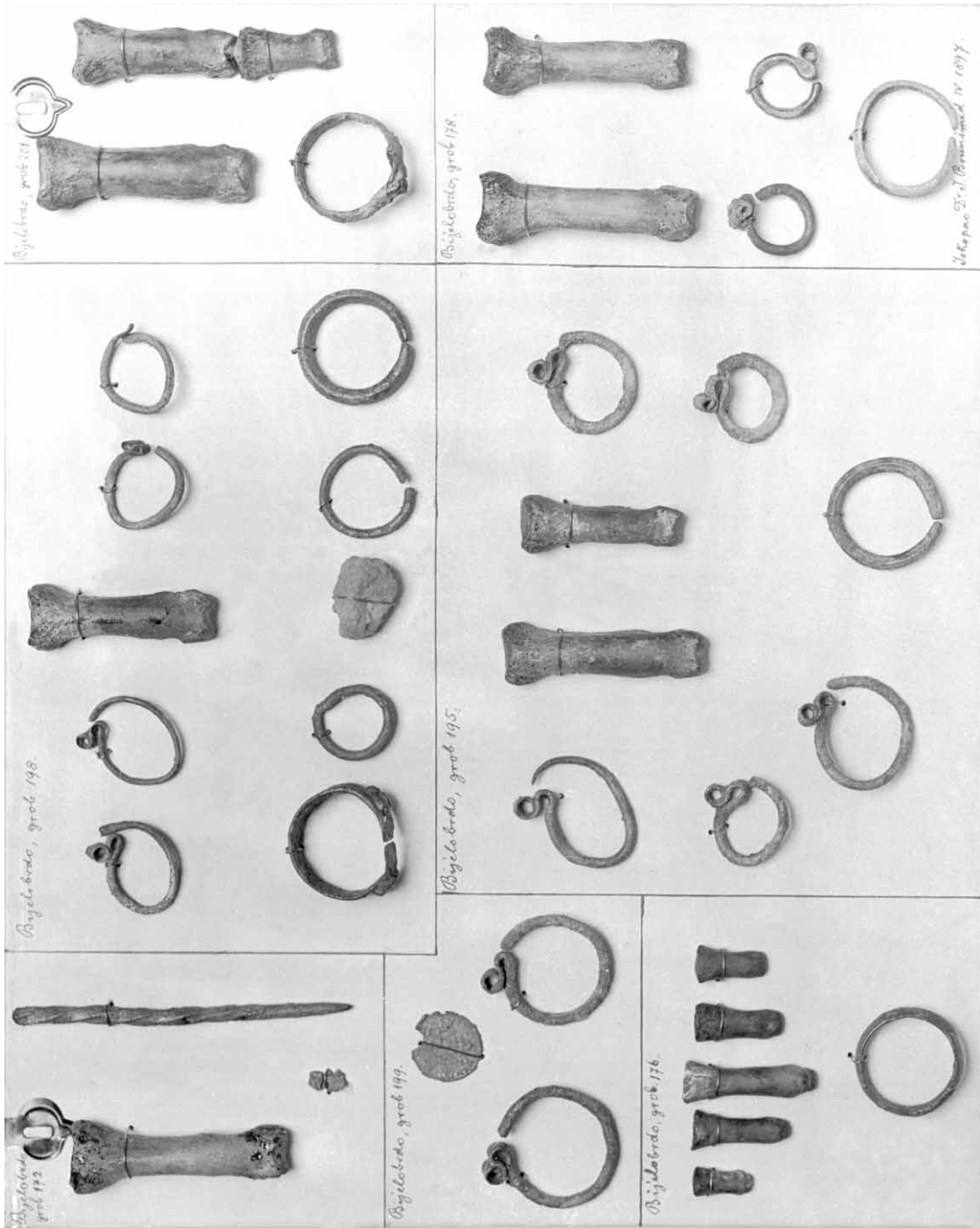

Tabla 7

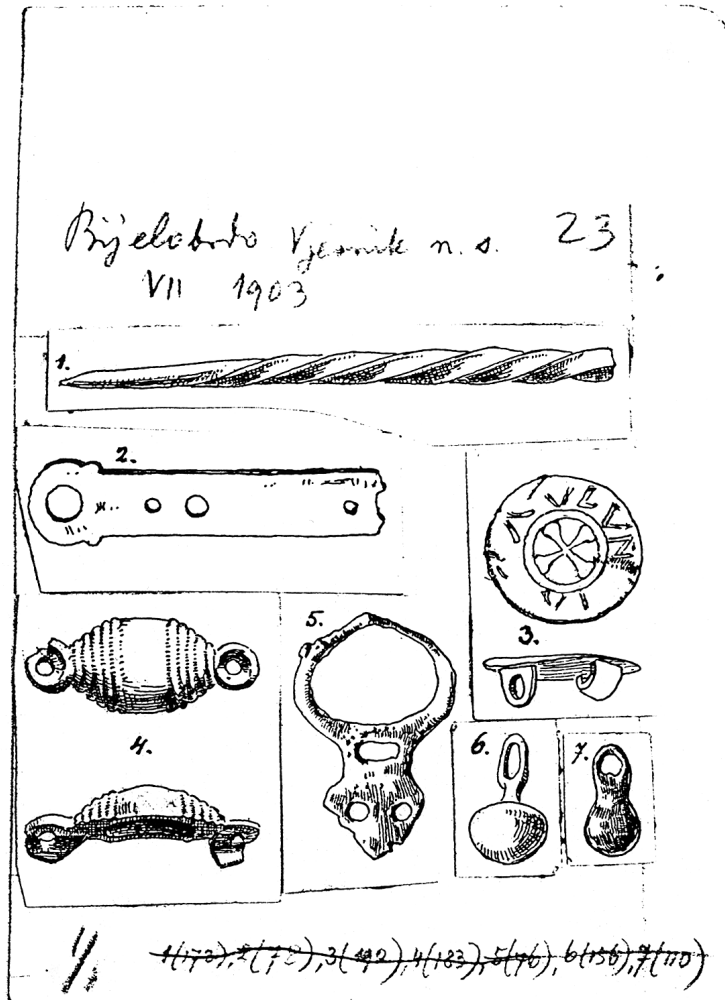

Tabla 8

Tabla 9

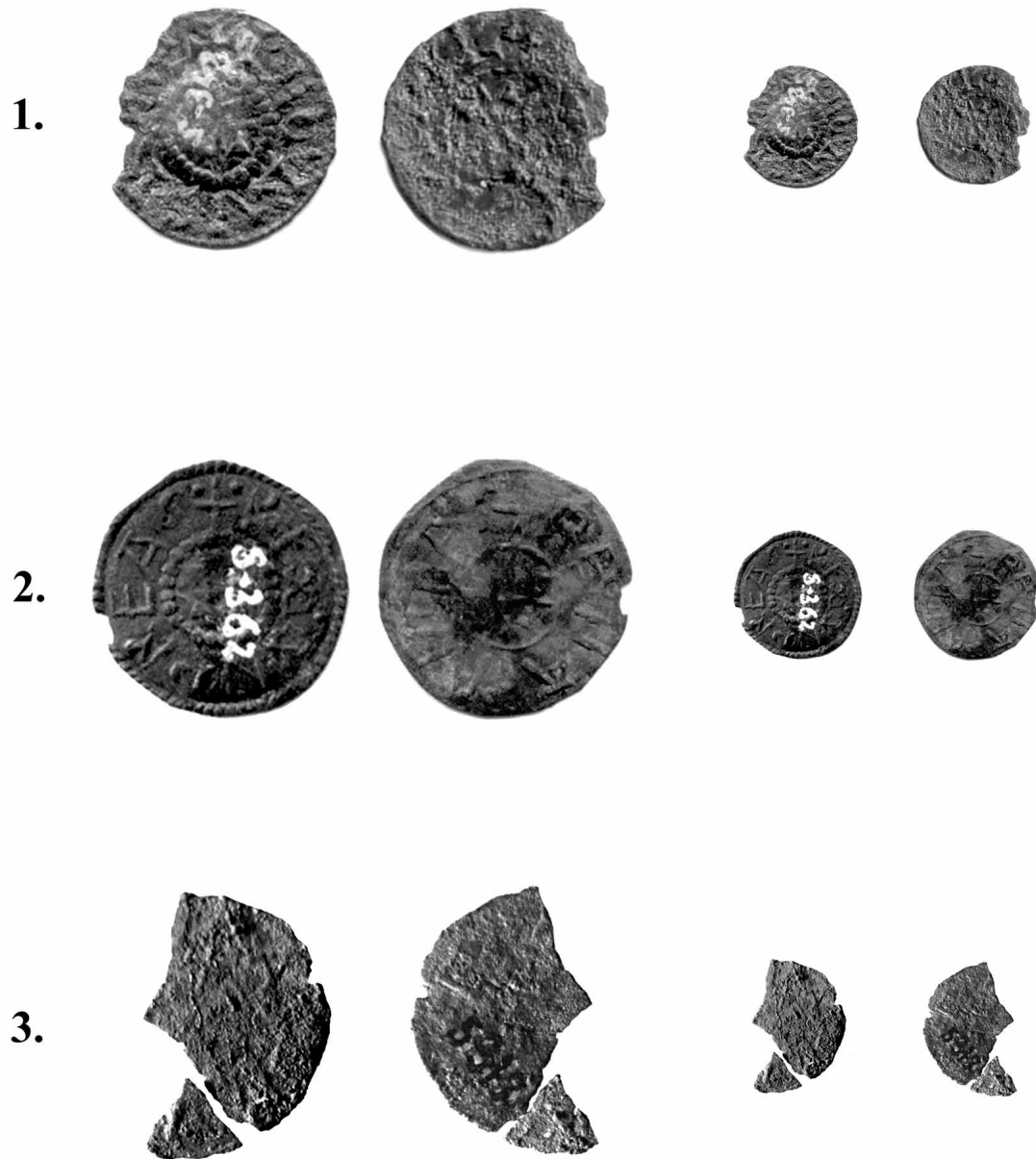

Tabla 10

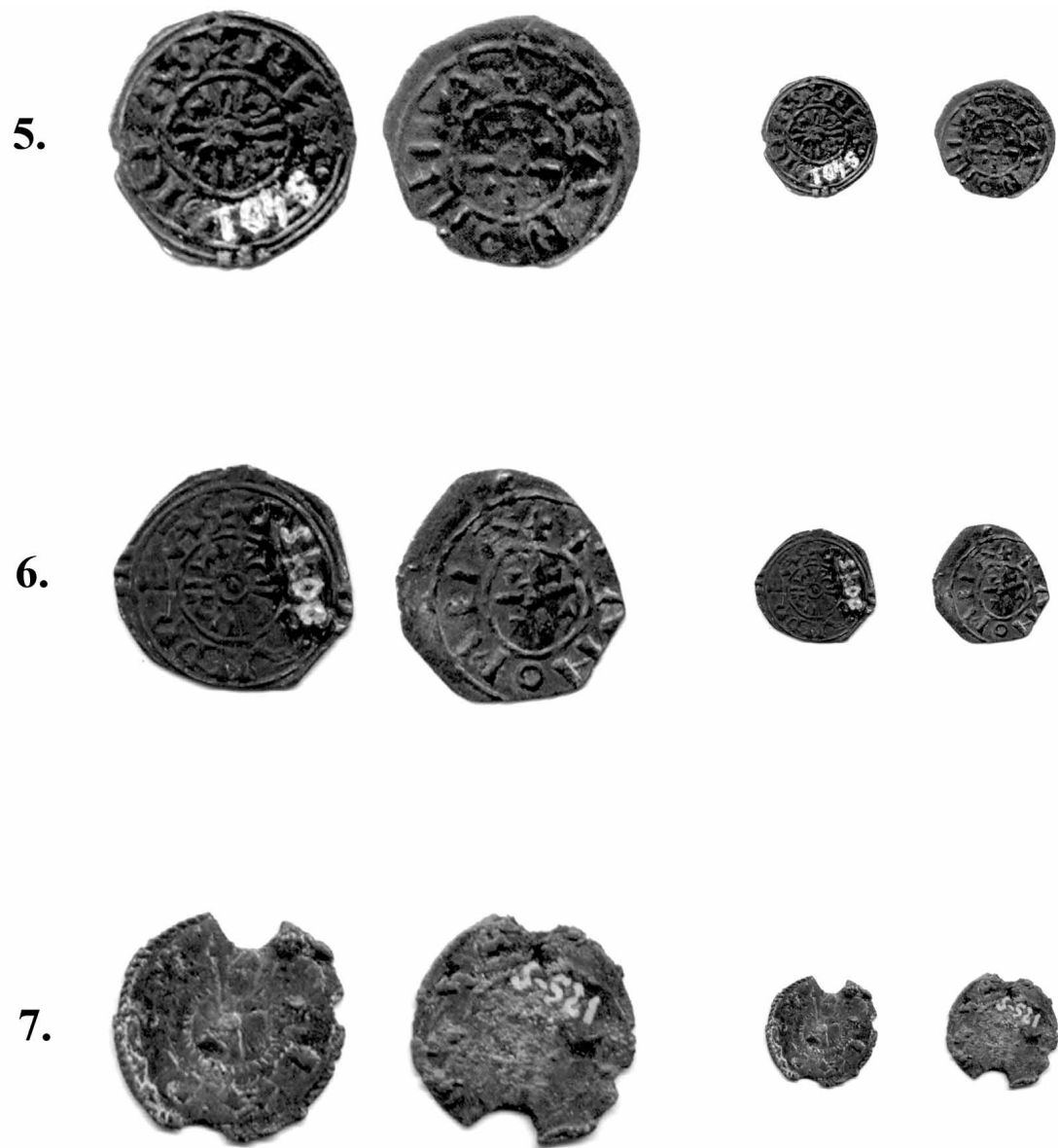

Tabla 11

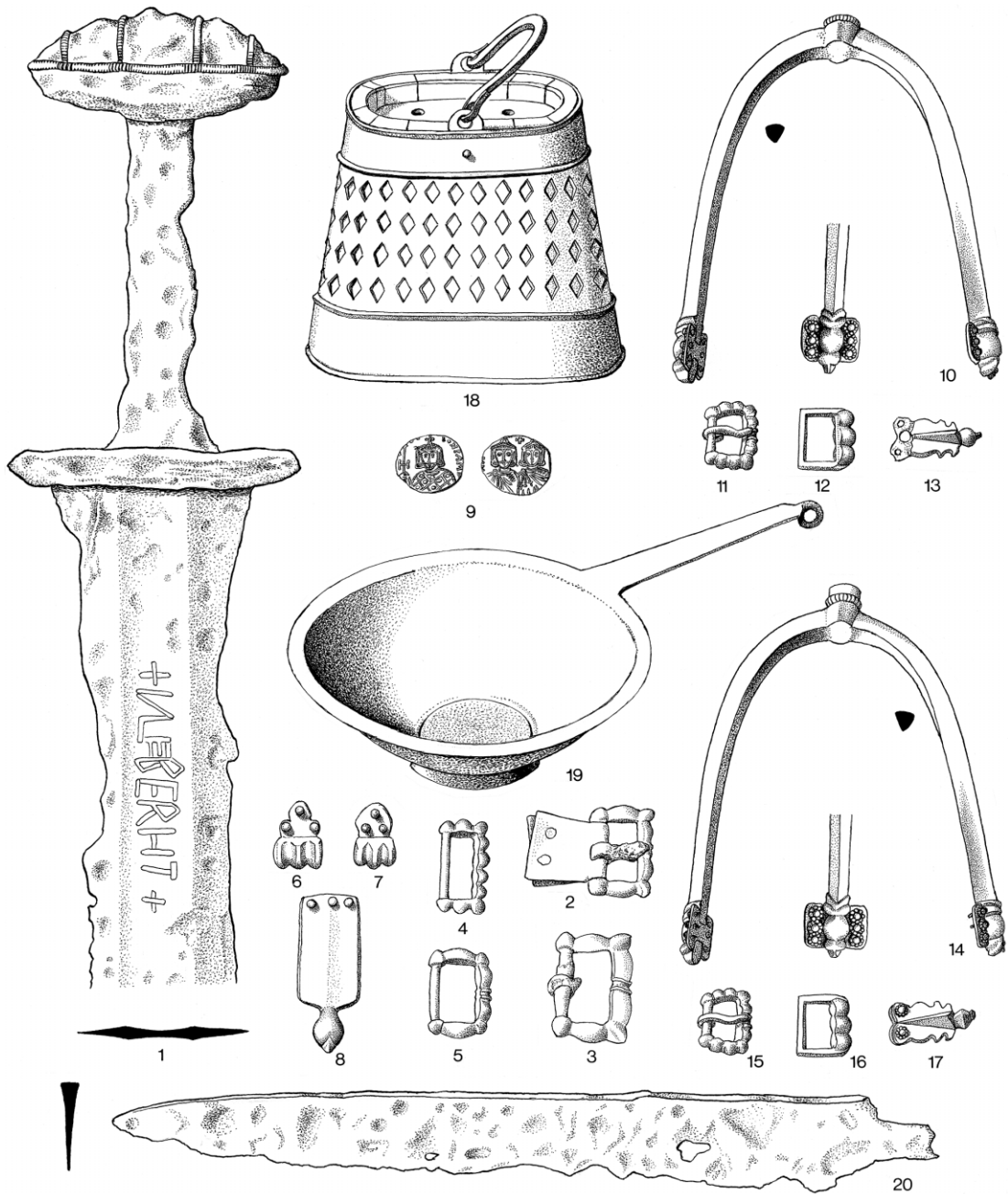

Tabla 12

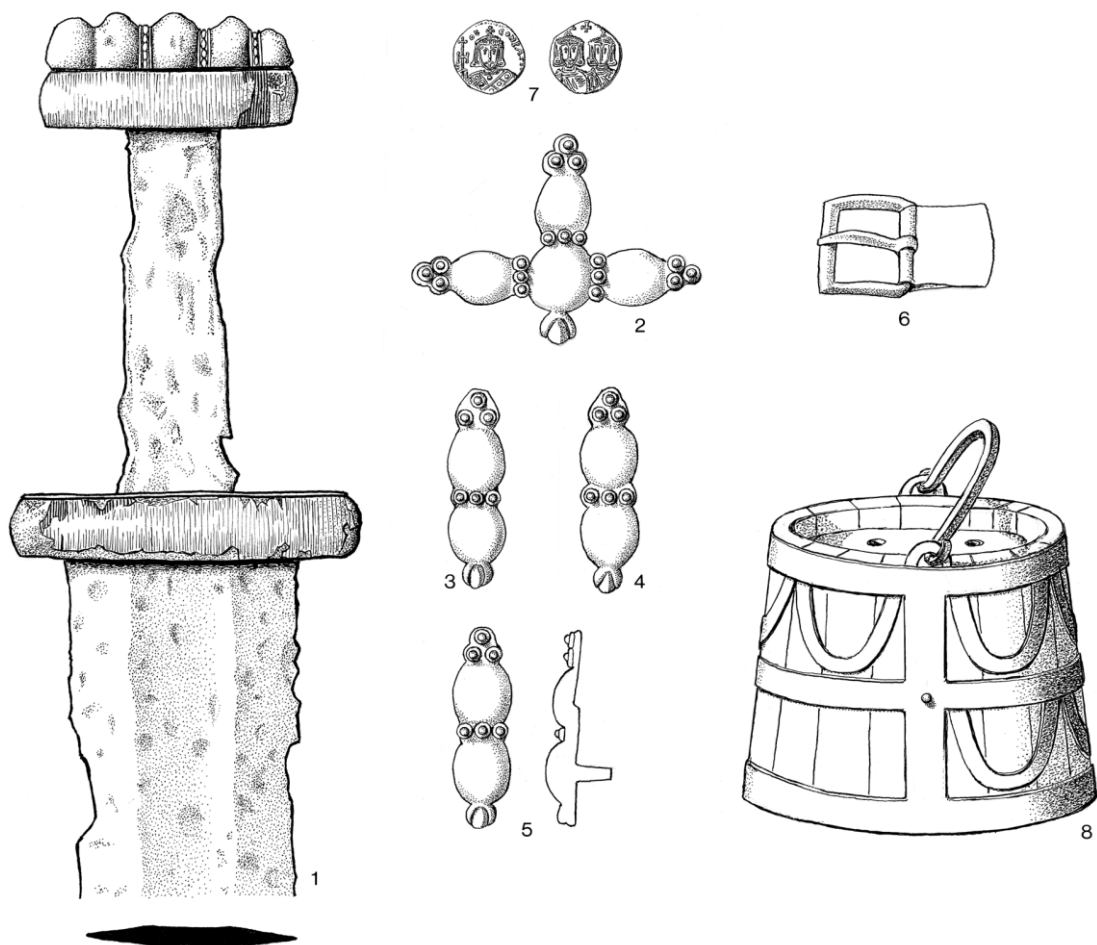

Tabla 13

Tabla 14

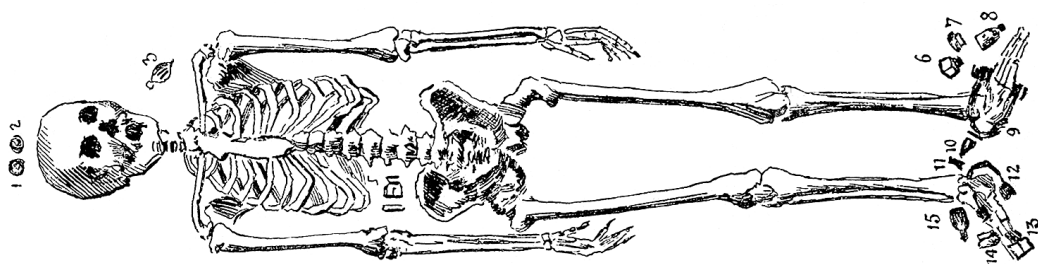
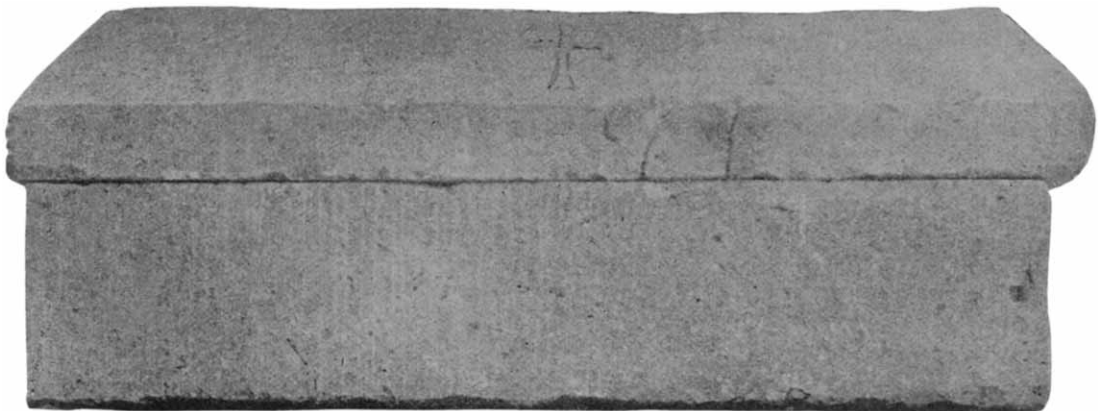
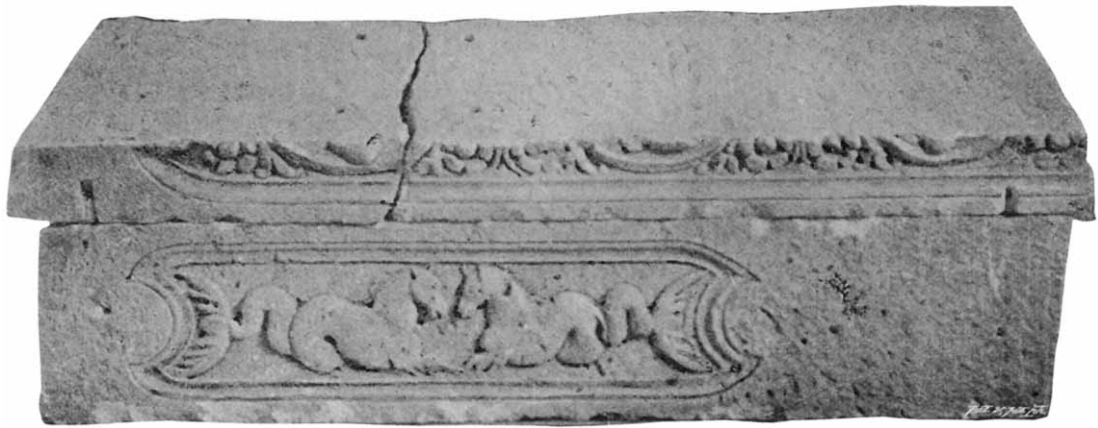

Tabla 15

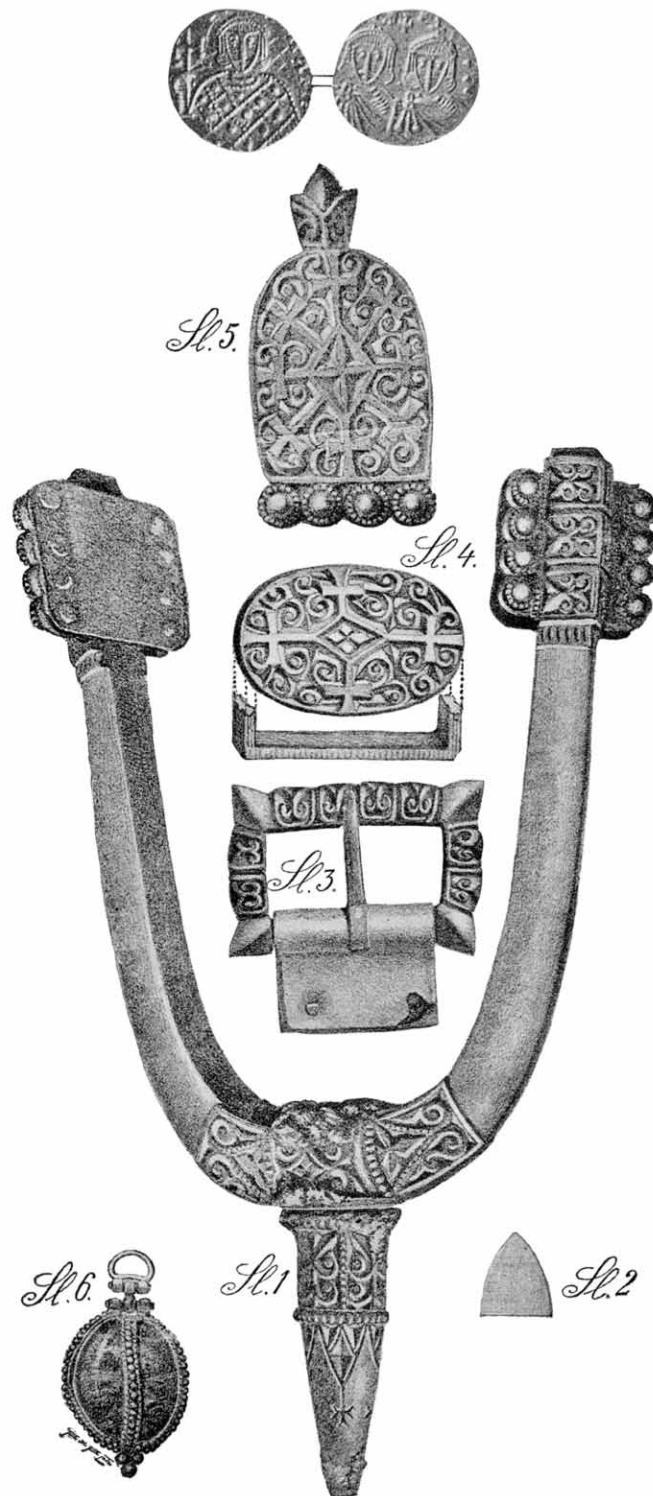

Tabla 16

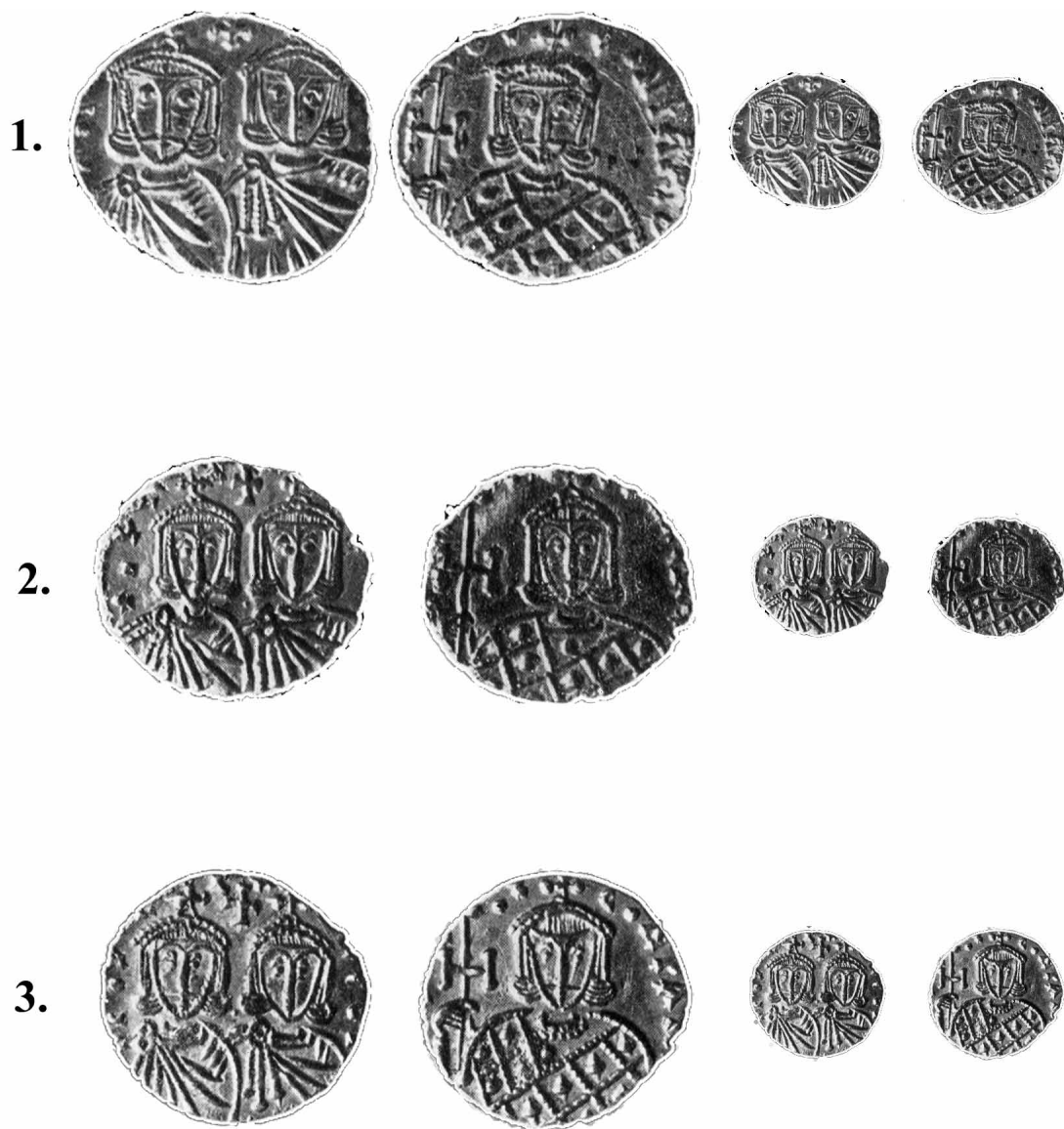

Tabla 17

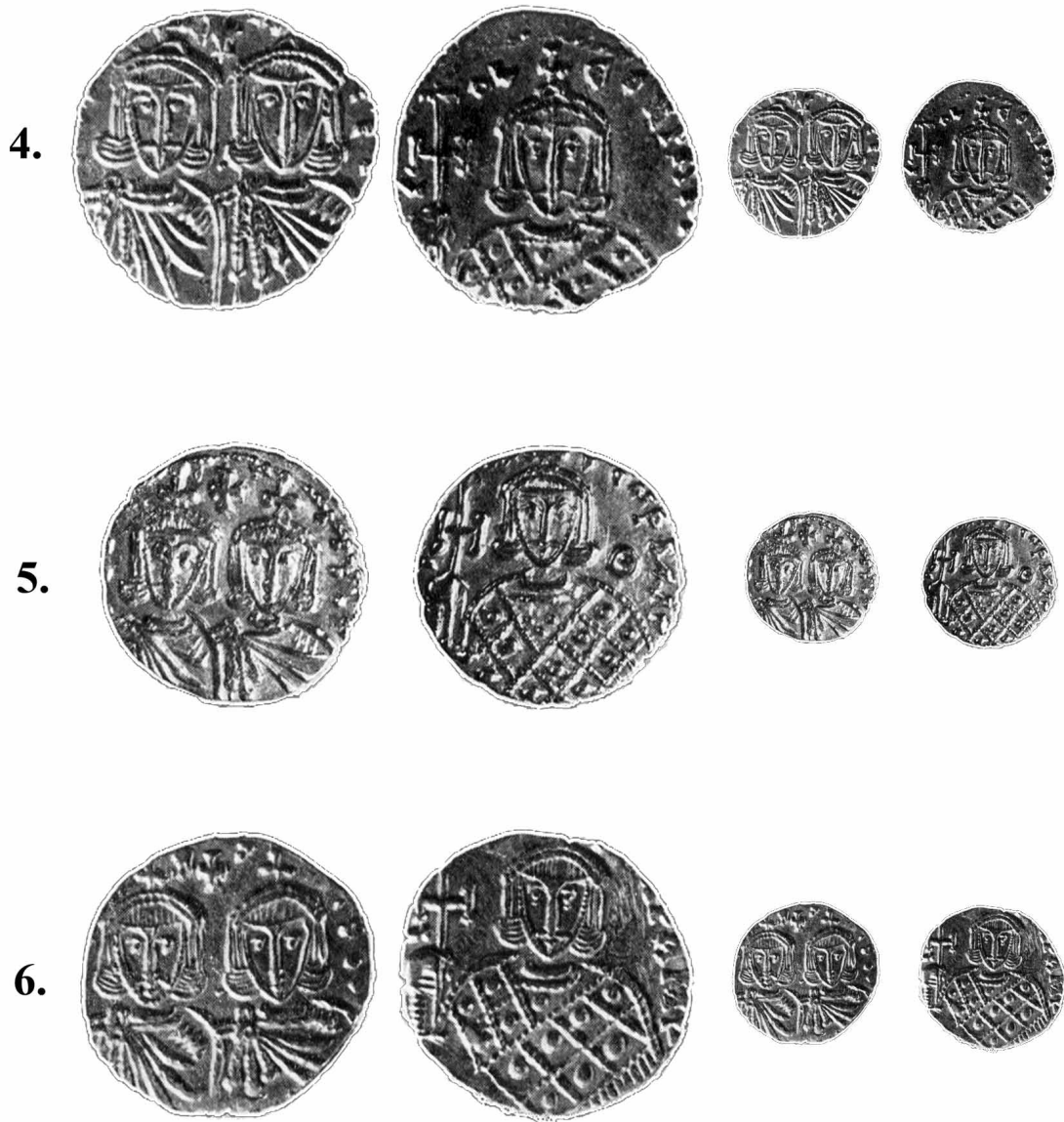

Tabla 18

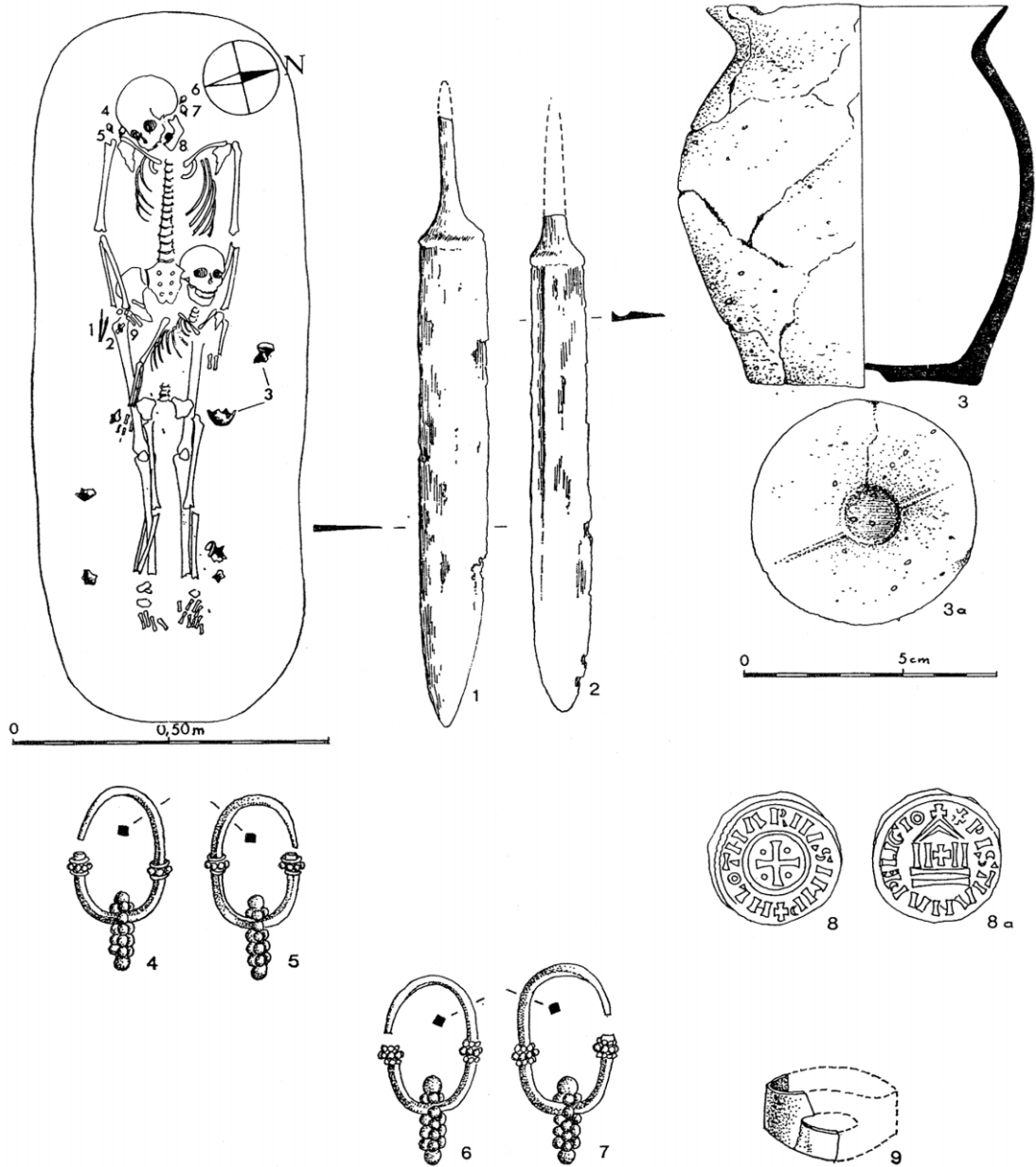

Tabla 19

1.

1a.

1

2

3

4

5

2.

3.

Tabla 20

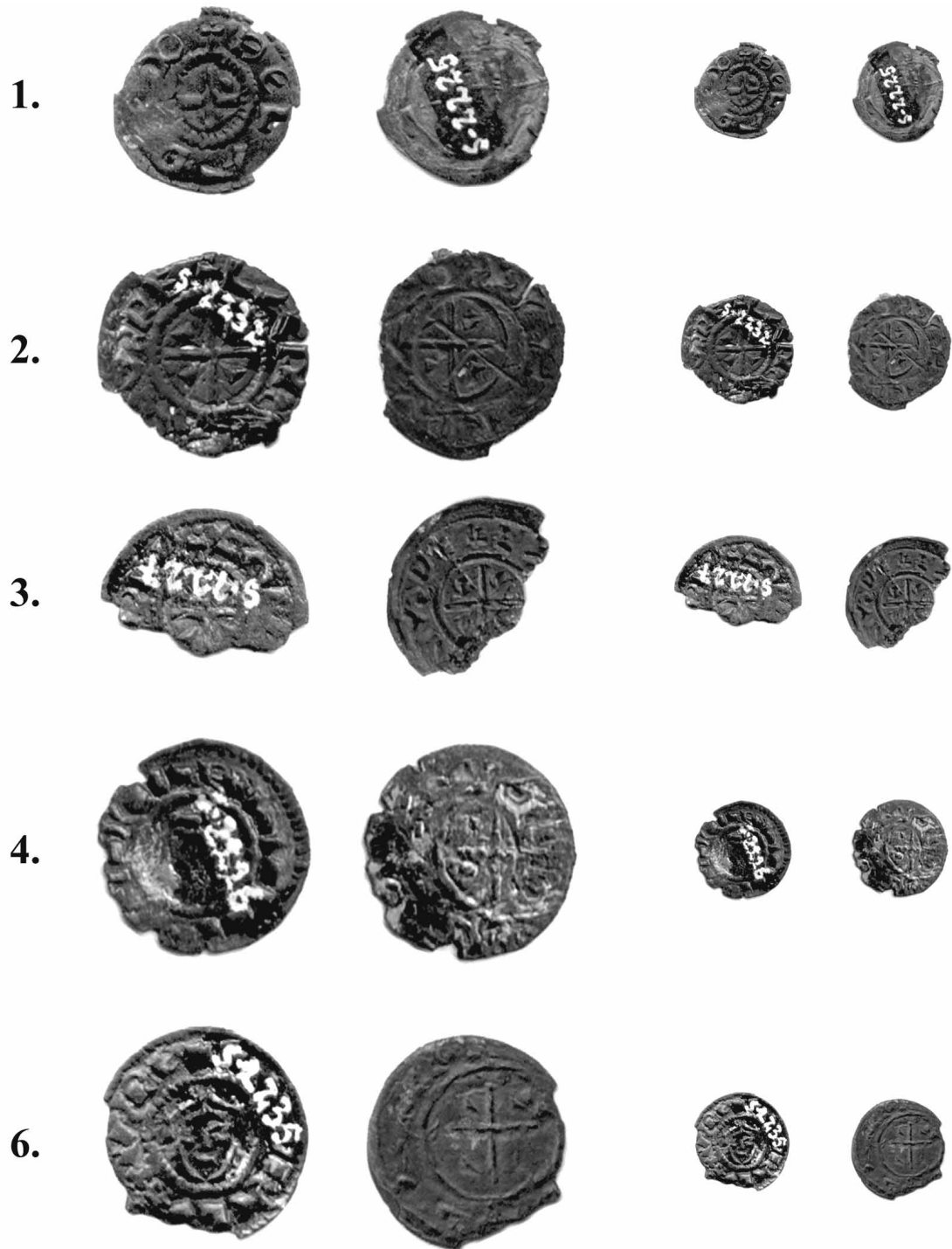

Tabla 21

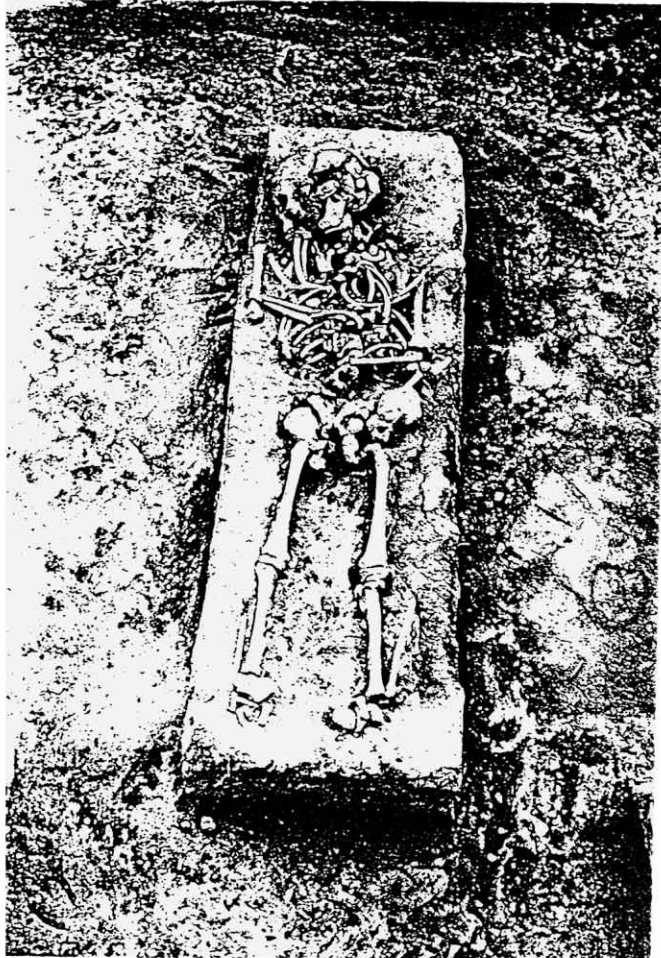

Tabla 22